

ПОБЈЕДА

m:tel

VODIČ KROZ FILM, TV I MUZIKU

OBZOR

ČETVRTAK, 24. SEPTEMBAR 2026. | BR. 540.

EKSKLUZIVNO

RIBARENJE ŽENSKIH DUŠA

Tijelo je krizna valuta u danskoj drami „Woman Unknown“ Mej el-Toki koja je odnijela Zlatnog lava, a Matildi Arsel donijela Volpi kup za najbolju glumicu

STR. 4. I 5.

POSTPAID

Back
to
School

NAJJAČI IZBOR.

Predobre cijene.

**Telefoni i satovi
već od 1 euro**

Biraj model koji prati tvoj ritam.

m:tel

Imate prijatelje!

www.mtel.me

Info line: 1600

Idiokratija

Ako postoji godina koja se može proglasiti momentom kada je zvanično počeo sunovrat civilizacije, to je 2016... I vjerujem da nijesam jedina, niti subjektivna zbog toga što taj osjećaj vezujem za „godinu ludih političara i mrtvih muzičara“, kada je na čelo Sjedinjenih Država prvi put došao Tramp a Dejvid Bouvi, Princ i Lenard Koen odsuivali posljednji bis. Deceniju ranije, pak, izašla je saj-faj satira koja je na neki način najavila distopijsko društvo vrlo nalik našem. Do te mjere, da se sad već može i tretirati kao proročanska. To satiri ime je „Idiocracy“ (2006); režirao ju je i s Itanom Koenom napisao Majk Džadž... I savršeno opisao ne samo svoju dragu Ameriku, nego i Crnu Goru. Spajičevu, Mladičevu i Mandičevu – a našu.

Filmofili su se sjetili Džadžove kultne satire čim je Tramp zakoračio u Bijelu kuću; u tom distopijski unazađenom antiintelektualnom društvu mnogi su prepoznali lice modernih SAD. A priča se ticala, kako tada tako i sada, bibliotekara Džoa Bauersa (Luk Vilson) koji je, naravno, onaj čuveni *average Joe* ili po naški – Slavica. On i prostitutka Rita (Maja Rudolf) – kao savršeni izdanci prosječne ljudske inteligencije neophodni za važan eksperiment američke vlade – završili su u hibernaciji. No, umjesto godinu ostali su tu okruglo pet vjekova.

Džo i Rita bude se tek 2505. (i to slučajno) u svijetu u kojem je prosječni nivo inteligencije drastično opao. A kako? Tako što su inteligentni prestali da se razmnožavaju ne bi li racionalno trošili resurse, a neinteligentni pristupili seksu kao zečevi...

Pet stotina godina kasnije, tehnologija jeste napredna, ali baguje i igra isključivo po pravilima kapitalizma. Kvalitet engleskog jezika sveden je na pečinski nivo, a vokabular – na sadržaj pokupljen iz reklama. Riječi su, dakle, zamijenili piktogrami i emotikoni; djeca odrastaju u svijetu koji je presekualizovan; politika se svodi na kromanjonsko: „Prebiću te i uzeću ti ženu.“... a zemlja je za to vrijeme postala toliko jalova, da se ništa ne može posaditi.

Najzanimljiviji dio kreće nakon što Džo, opet sticajem okolnosti, uradi test inteligencije i ispostavi se da je najpametnija osoba u Sjedinjenim Državama,

Piše:
Marija
IVANOVIĆ-NIKIČEVIĆ

Djeca nam odrastaju,
ali istinski ne rastu.
Vokabulari su im
sve oskudniji, logika
umrtvljenija, pažnja
oslabljena instagamičnim
i tik-tok distrakcijama...
a da bi djeca upala u te
i takve zamke, prvo smo
morali da dolijamo mi

pa ga predsjednik od trampovske vrste Dvejn Elizondo **Mountain Dew** Herbert Kamačo (ko bi drugi nego Teri Kruz!) postavi za ministra unutrašnjih poslova i saopšti mu da ima sedam dana da pospremi obogaljenu ekonomiju. Njegova faca nakon što prvi put izađe na teren i shvati da se usjevi decenijama *navodnjavaju* energetskim pićem „Brawndo“ umjesto vodom...? I da je ta ista voda postala toliko stigmatizovana, da je narod počeo da je poistovjećuje s WC školjkom, da je smatra prljavom i štetnom, da je drži isključivo u vodokotliču? Ma, neprocjenjivo. Taj „Brawndo“ napitak, najpoznatiji po nadimku „Ubica žeđi“ i krilatici „Ima sve što biljke žele!“ – ultimativna je pobjeda konzumerizma nad zdravim razumom. I knjiški je primjer „greške kružne logike“.

Kada Džo pita zašto koriste „Brawndo“, odgovor glasi: „Zato što ima elektrolite.“ A šta su to elektroliti? „Pa, stvar od koje se pravi 'Brawndo'.“ A zašto mora da se pravi od elektrolita? „Pa, zato što 'Brawndo' ima elektrolite.“ A baš mora da ih ima? „Mora, jer elektroliti su zemlji potrebni.“ Ukratko: „A“ je tačno zbog „B“, a „B“ je tačno zbog „A“. Niđe dokaza, ali zvuči vrlo, vrlo logično.

Nažalost, zvuči i dobro poznato, te vrlo primjenjivo na goruće globalne i lokalne teme. „Brawndo“ objašnjava i uspon Ilona Maska i druga mu Trampa čije su izjave luđe od bilo čega što je ikad izgovorio „Idiocracy“ predsjednik Kamačo... Pojašnjava i Izrael i Palestinu; i Iran i SAD; i vezu između disgenike i kakistokratije, tj. genetske predispozicije koje popuštaju pred najezdom adaptivnih, društveno poželjnih osobina dovodeći do opšteg socijalnog nazadovanja i rapidnog opadanja inteligencije, a samim tim i do „vladavine najgorih i najnesposobnijih“... Sve dok ne dođemo do tog nivoa da se hiperinteligentnom osobom smatra onaj koji posavjetuje da se zemlja navodnjava, kao što nam to glagol kaže, vodom. Djeca nam, kao u „Idiocracy“, odrastaju u pre-pre svijetu. Prekonzumerističkom, presekualizovanom, predigitalizovanom, prelažnom. Odrastaju, ali istinski ne rastu. Vokabulari su im sve oskudniji, logika umrtvljenija, pažnja oslabljena instagamičnim i tik-tok distrakcijama... a djeca su nam, znate i to, ogledala. Da bi oni pali na te distrakcije, prvo smo morali da padnemo mi. A padu smo, naravno, bili skloni u ovom prekonzumerističkom, presekualizovanom, predigitalizovanom, prelažnom svijetu... I u ovim digitalnim tvrđavama u koje smo se pozatvarali, propuštajući unutra samo one koji misle jednako (ne)informisano. Nije sunovrat možda krenuo 2016, ali tada je u pre-pre svijetu postao preočičgledan. Zato više nije pitanje da li je Mladić heroj ili zločinac, izazivaju li vakcine autizam ili ne, jesmo li ekološka ili *greenwashing* država, hoćemo li ljeba jesti nakon što Miki parkira „Euro model“ minimalac između 1.000 i 1.400 eura... Nego imamo li, sunovraćeni sunovratom, više kapaciteta da ukapiramo da je sve to „Brawndo“. I da samo treba da pustimo vodu.

WOMAN UNKNOWN

TIJELO JE KRIZNA VALUTA U DANSKOJ DRAMI KOJA JE ODNIJ
A MATILDI ARSEL DONIJELA VOLPI KUP ZA NAJBRAVUROZ

RIBARENJE ŽENSKIH

Piše:
Marina D. RICHTER

Šta se prvo desi kada se završi rat? Pre nego što se formira-ju vlada i pokrenu reforme za obnovu zemlje, pođe se u čistke. Kreću hajke za ratnim profiterima, kolaboratorima i izdajicama svake vrste, a tek onda se hvata ona druga motika koja infrastrukturu podiže iz pepela. Uvodna scena venecijanskog laureata „Woman Unknown“ **Mej el-Toki** vibrira od posleratne euforije, iako nam ne pokazuje ništa osim dvorišta zgrade u Kopenhagenu iznad kojeg se lagano navlači mrak, pre nego što nas usisa u stan u kojem se nalazi i persona kojoj film duuguje ime.

Ovo nije jedina prilika koju dansko-egipatska režiserka i scenaristkinja koristi da nas povede intuitivno, kao dete za ruku, da ne zalutamo, podržana vanredno dobrim muzičkim intervencijama dizajnera zvuka **Mikela Hesa**. I to svaki put funkcioniše.

NAJLAKŠI PLIJEN

Nakon završetka Drugog svet-skog rata, Danska prolazi kroz obračune s građanima koji su na bilo koji način sarađivali s okupatorima. Potraga je naročito plodonosna kada su u pitanju žene koje su imale ljubavne afere s nemačkim vojnicima ili gestapovcima. One su najlakši plen i najmanje nafatirane parama kojima mogu da podmite lovce. Dok velike ribe izbegavaju udi-cu, žene i devojke se love, šišaju na nulericu i žigošu svastikama na javnim mestima uz skoro pa srednjovekovne rituale koje narod guta vrlo slasno. Ništa neuobičajeno za postratno doba, ali svakako nikada tematski obrađeno u Danskoj, koja je ponosna na svoju „uštirkanu“ belu odoru. Mari (**Matilde Arsel**) nije zabrinuta da će je neko prepoznati u Kopenhagenu gde je nedavno

Matilde Arsel obara s nogu u ulozi žene koja je satjerana u čošak

Glavna falinka - protagonistkinja ostaje zagonetka

VELA ZLATNOG LAVA,
NIJU GLUMICU

DUŠA

Andrijs Strokins / Archivio Storico La Biennale di Venezia

došla. Kao dadilja i kućna dama već je uspela da se ugnezdi u domaćinstvu Kristijana (**Karsten Bjerlund**), sredovečnog fabrikanta rukavica i udovca koji se takođe već zatalebesao u nju. Kao samohrani roditelj, misli da je u Mari pronašao novu majku za kćerku Leonoru (**Lora Ide Sander**) s kojom je njegova izabranica izgradila dobar odnos. Što se Kristijana tiče, nit je on slika i prilika, nit joj se posebno sviđa, no pristojan život bez svakodnevnog sivila i teških briga o preživljavanju – dovoljna su motivacija da Mari prihvati njegovu ponudu za brak. To da joj situacija nije sasvim idealna, dato je kroz scene u kojima je vidimo kako noću leži ukočena, otvoreni očiju, pored budućeg muža.

Džilenhol: Laser, a ne politika

Glavnim žirijem predsedavajuća je američka glumica i režiserka **Megi Džilenhol** koja je mandat počela ukazujući na manjak žena među autorima koji su konkurisali za prestižnog Zlatnog lava. Na koncu, priznanje je uručeno jedinom ostvarenju u konkurenciji koje je samostalno režirala žena. Uz El-Toki, u ovogodišnjoj selekciji našla se još samo **Rejčel Šor** koja je dokumentarac „NAZA“ režirala s **Juvalom Abrahamom**. Predsjednica žirija, pak, odbacila je tvrdnje da odluka da Zlatnog lava odnese film „Woman Unknown“ ima ikakve veze sa slanjem političke poruke. Naglasila je da je nagrađeni film osvojio žiri isključivo kvalitetom, prenio je Varajeti.

- Zapravo nisam ni gledala film. Samo sam pomislila: „Opa, režirala ga je žena, dajte odmah Zlatnog lava“ – našalila se na konferenciji za medije nakon uručjenja nagrada. Džilenhol se potom uozbiljila

dodajući da je očekivala takva pitanja.

- Mnogo je filmova koje su snimile žene, a koji mi se ne dopadaju. Neke čak aktivno i vrlo glasno i jasno baš ne volim, baš kao i neke filmove koje su snimili muškarci. Imam jedan glas, kao i svaki član ovog žirija, a sve odluke ovog tipa uvek su složene, pa podrazumevaju i mnogo razgovora – naglasila je. Džilenhol je dodala i da je umorna od vraćanja na istu temu, ali da neće prestati da govori o nejednakom udelu žena i muškaraca u filmskoj industriji.

- Sve što trenutno želim ovde, na ovom neverovatnom mestu, jeste da slavim ovaj prelepi film opasno nalik laserskom zraku. Da, toliko je dobro napravljen – kazala je, dodavši i da svet treba da se spremi za **Matilde Arsel** koja će nas sve oduvati baš kao što je oborila s nogu i žiri koji joj je dao **Volpi kup** za najbolju glumicu.

Razmjena sigurnosti i seksa – to je glavna tema i sirova suština snažne drame **Mej el-Toki**. Nažalost, u Veneciji se manje pričalo o filmu, a više o tome zašto je dansko-egipatska režiserka bila jedina žena u glavnom takmičarskom programu

Mari zapravo živi laž „konačno slobodne Danske“ koja za nju ipak nije bila toliko represivna tokom rata kao drugima, jer je sebe prilagodila situaciji stupivši u vezu s nemačkim vojnikom s kojim je čak ostala trudna. Daleko od kuće i skandala, njene misli jedva da okupiraju slike onih koji plaćaju ceh za prošlost. Misli kako joj je život potaman i sprema se da se uzdigne i stopi s buržoaskim miljeom predstojećim venčanjem.

CIJENA KOMFORA

Međutim, onako kako život to zna da namesti, desi joj se najgore što može da se dogodi nekome ko želi da sakrije tragove iz prošlosti – na ulici je prepoznaje školski drug **Karl (Torbjorn Hedegord)** koji, naravno, zna sve o njoj. I vrlo je motivisan da je

upropasti zbog toga što u prošlosti nije reagovala na njegova udvaranja.

Nema sujetnijeg muškarca od obijanog muškarca. Nije Mari cvečka, daleko od toga, ali tema žen-

EKSKLUZIVNO

skog tela kao „valute“ u kriznim vremenima je nešto što se vrlo retko pokazuje s takvom jasnoćom kao u drami „Woman Unknown“. Da bi zadržala komforni život, Mari investira jedinu stvar koju poseduje kako u ratnim, tako i u posleratnim vremenima.

VELIKA ENIGMA

To je sirova suština filma **Mej el-Toki**, jedine režiserke u glavnom takmičarskom programu. Nažalost, to je bila tema o kojoj se više diskutovalo nego o manama i vrlinama ove snažne drame koja je **Matildi Arsel** donela i **Volpi kup** za najbolju glumicu.

Najveći problem ovog filma tiče se toga što o glavnoj temi više govore reakcije na odmazdu onih drugih, anonimnih žena koje gledamo dok ih javno ponižavaju. Za to vreme, Mari ostaje velika nepoznanica.

Nije stvar u glumi, koja zaista jeste izvanredna, već se tu radi o režiserkinjoj odluci da ostavi Mari obavijenu velom čutološke misterije dodatno obložene korom leda kada su u pitanju lična iskustva. Javljaju se pitanja o pravim motivima za njenu vezu sa nemačkim vojnikom: da li je to zaista bio kompromis ili nešto više? Šta Mari zaista oseća? Ko je ona? Što se tiče **Matilde Arsel**, njoj se već predviđa internacionalna karijera kakvu su napravile **Sandra Hiler**, **Renate Rejnsve** i **Viki Krips** i to najverovatnije neće ostati samo na priči. Nagrada u Veneciji samo će dodatno ubrzati njen uspon, a svetla filmske pozornice svakako je zaslužila.

★★★★★

Glavna glumica i režiserka **Mej el-Toki** na svjetskoj premijeri

Aleksander Kalka / Archivio Storico La Biennale di Venezia

Razgovarala:
Marina D. RICHTER

KJARA MASTROJANI ZA OBJEKTIV O FILMU „ONE MINUTE TO MIDNIGHT“

STRAH OD GREŠK

Dva traumatična događaja stavljaju glavnog junaka na gigantsku probu u kontemplativnoj, intelektualnoj drami „One Minute to Midnight“ („Un peu avant minuit“) u režiji **Nikole Parizera**. Nije Leo (**Melvil Pupo**) u situaciji opasnoj po život, niti mu se tlo ljulja pod nogama. Njemu se, preko noći, otvaraju oči i uši postaju osjetljivije na stvari na koje ranije nije obraćao pažnju. Nije to čak ni kriza srednjih godina koja je pukla nekada slavnog pedesetogodišnjeg novinara, koji je odavno izgubio strast za pisanjem.

Leo je zaglavljen u Parizu zbog otkazanog termina kod notara s kojim mora da se sastane zbog smrti oca s kojim nikada nije imao kontakt, čega gledaoci nisu svjesni na samom početku. Ta otuđenost od roditelja kojeg nije poznao navodi ga da počne da preispituje prošlost... Možda manje zbog smrtnog slučaja, a više zbog sudskog procesa, tj. suđenja bivšem kolegi i prijatelju iz mladosti kojeg je nekoliko žena optužilo za silovanje.

Kjara Mastrojani igra Leovu otuđenu sestru koja, osim što mu otvara vrata doma, dodatno otvara i oči po pitanju iskrivljenih perspektiva koje ljudi imaju o sopstvenoj prošlosti. Interesantno: Pupo i ona bili su u vezi u privatnom životu, od njene 16. do 20. godine.

S francuskom zvijezdom sastali smo se u Kampari foajeu Venecijanskog filmskog festivala na Lidu, da procaskamo o međugeneracijskim sukobima, #MeToo pokretu, filmu „One Minute to Midnight“... I, naravno, onome što čuva kao dragu uspomenu na slavnog oca **Marčela Mastrojana**.

OBJEKTIV: Mnogi posmatraju Parizerov „One Minute to Midnight“ kao čisto feministički film, tj. kao produženu ruku pokreta #MeToo. Što mislite o tome?

MASTROJANI: Mislim da bi bilo obmanjujuće reći gledaocima kako je „One Minute to Midnight“ film o pokretu #MeToo jer, prosto, nije. Ovo je film o osobi čiji je identitet razbijen u paramparčad. Jedan dio priče jeste po-

Aleksander Kalka / Archivio Storico La Biennale di Venezia

Kjara Mastrojani: Obožavam da razgovaram s mladima – oni imaju ideale, a mi iskustvo

O MIDNIGHT“, POKRETU #METOO I SLAVNOM OCU MARČELU

E NE VODI NIKUD

Postoje đubrad i dobri ljudi. Poznajem ja i žensko đubre. To što je autorka filma žena ne znači da će napraviti bolji film o #MeToo temi. Radi se o senzitivnosti i sposobnosti da ogolite ljudsku dušu sa svim njenim paradoksima i kontradikcijama

vezan s #MeToo, ali to nije njegova jedina, a kamoli najvažnija komponenta.

Leo se preispituje, jer postoji nova svijest o akcijama i reakcijama na njih. Ne u svim muškarcima, ali u mnogima sada postoji. Naš junak ima 50 godina. Možda taj proces dolazi vremenom, pa se zapitate o mnogo čemu ako skupite hrabrost da se pogledate u ogledalo. Možda ćete se zapitati da li ste nešto uradili pogrešno. To neće učiniti svako.

Isto se tiče i žena. Ne zaboravite da #MeToo ima mnogo veze sa seksualnim problemima, ali naj-snažniji faktor je uznemiravanje – i to ne samo seksualne prirode, već i moralne. To je sveprisutan problem.

Još nas čeka mnogo posla oko toga da se nešto istinski promijeni. Drago mi je što je otvorena diskusija i što možemo da pričamo o tim stvarima. Takođe je interesantno voditi međugeneracijsku diskusiju, zato što omladina ima ideale, a mi imamo iskustvo. Uzbudljivo je staviti teoriju i praksu u konfrontaciju...

OBJEKTIV: U filmu je to izraženo kroz razgovore oca i kćerke.

MASTROJANI: Tačno.

OBJEKTIV: A da li vidite sličnost u generacijskom suko-

EKSKLUZIVNO

bu između, recimo, Vas i Vaše majke, i Vas i Vaše djece?

MASTROJANI: Ne znam, više me interesuje procjep između moje generacije i ove mlade. Mladi su budućnost. Oni su ti koji mogu nešto da promijene, a mi stariji mnogo smo doprinijeli tome da sada budu okruženi haosom. Znači, oni su ti koji se suočavaju s užasima današnjice. Mislim da moramo da gledamo u budućnost a ne u prošlost.

Htjela sam da kažem nešto genijalno, ali zaboravila sam šta... Ah, da. Melvil i ja imamo kćerke koje su istog uzrasta i često vodimo te razgovore. Kada su bile mlade, kao djevojke u filmu, tu negdje 18-19 godina, pa čak i u ranijim tinejdžerskim godinama, bilo je interesantno razgovarati s njima o mnogim temama jer su bile na početku odraslog života. Još interesantnije je posmatrati njihov razvoj od 15. do 22, jer su to godine kada manje teoretišete i više se bavite praksom.

Zbog toga sam zainteresovana za razgovor s mladima. Vjerujem da može donijeti plodove. Za onaj drugi razgovor je prekasno. Ne kažem da nije bitno pričati s našim roditeljima – i to može da utiče na naš odgoj djece. To vam je ko rikošet. Jedino zbog toga možda i vrijedi povesti taj drugi razgovor.

OBJEKTIV: Njegovo lutanje shvatam kao koincidenciju, jer ga je slučajnost povela na taj put samopotrage. Izgubio je oca kojeg nije poznao, pa je onda sudbina počela da ga baca između Italije i Pariza. Mislim da nema ničeg sporadičnog u vezi s njegovim identitetom...

MASTROJANI: O tome bi bilo najbolje popričati s Nikolasom, ipak je on taj koji je napisao scenario. Za mene, kriza identiteta dolazi kroz očevu smrt. Iako ga nije poznao, Leo mora da se suoči s idejom da ga sada ni fizički nema. To mora biti jako zeznuto. Leo je odjednom „siročće“ iako je to u stvari bio već duže vrijeme. No, nakon vijesti o smrti to postaje i zvanično. A jeste bio siročće u vrlo apstraktnom smislu zbog toga što oca nije ni poznao. Na to sam mislila kada sam rekla „kriza identiteta“.

Aleksander Kalka / Archivio Storico La Biennale di Venezia

S Pupoom i Parizerom na crvenom tepihu u Veneciji

OBJEKTIV: U Leu se takođe budi određena vrsta krivice zbog prisjećanja na vrijeme provedeno u novinarskoj redakciji, kao i na stvari kojima je pasivno svjedočio...

MASTROJANI: Leo ne osjeća direktnu krivicu, ali želi da vidi bivše kolege sada kada je zaglavljen u Parizu. Tu primjećuje ono na što je zaboravio i, dok gleda te ljude koji su se etablirali i izgubili moralnu bazu, počinje sebi da postavlja pitanja. A onda vidite te nekadašnje drugove, od

kojih je jedan posebno nezainteresovan za pojam krivice... I sve to postane priča za sebe. Druga stvar tiče se toga što se sada osjećamo krivim zbog mnogih stvari zbog kojih ranije nismo osjećali grižu savjesti, čak ni prije deset ili 15 godina. To je baš onako kako jedna od žena u filmu kaže: „Kada mi je bilo 19 godina i kada sam radila u kancelariji, stvari su bile takve kakve jesu. Sada bih ti bez pardona rekla da si đubre.“ To je jako interesantno jer život nije crno-bijeli, te se sla-

žem s Vama da riječ „krivica“ nije sasvim precizna. Mnogo zavisi i od toga kako si odgajan i kakve norme je društvo tada nametalo. **Marsel Prust** rekao je nešto vrlo interesantno: „Život je pun zabluda koje svi pravimo. Možemo da budemo prijatelji samo s onima koji dijele potpuno isti nivo zablude.“

OBJEKTIV: Kad smo kod Prusta, igrali ste u „Time Regained“ (1999) Raula Ruiza, takođe s Melvilom Pupoom, a u filmu se veliki francuski pi-

sac nevoljno vraća u prošlost kroz zvuke, mirise i izvjesne pojave. Kako u tom smislu doživljavate ovaj Parizerov filmski „vremeplov“?

MASTROJANI: Ovdje su muškarci spremni da razgovaraju o prošlosti, dok je ženama toga dosta. Volim da se vratim u prošlost, ali mislim da tu ne postoje neka pravila i da je važnije kojim putem je vaš život tekao.

Izgubila sam tatu kada sam bila vrlo mlada, nikada zapravo nje nisam živjela s njim. Zbog toga volim da se vratim u prošlost; to je malo sadomazohistička crta.

S druge strane, u filmu su žene te koje Leu govore da su za njega neke stvari dramatične zato što ne zna što može da očekuje. Zapravo, to njegovo samopreispitivanje ih malo i iritira, jer on nema pojma šta je to što ga muči, niti zašto u svemu vidi dramu. One su u fazonu: „Naravno da nam se dešavalo sranje, ali ništa nas nije ubilo.“ Ne osjećaju se kao žrtve u smislu da ih je nešto do korijena promijenilo. Imale su takva iskustva, ali su jake i jednostavno idu dalje. Nijesu im potrebni aplauzi za doživljene traume.

Sestra i brat u komplikovanoj igri ogledala s prošlošću

Tuđa optužnica za silovanje stavlja na test glavnog junaka

Film ne dotiče samo uznemiravanje seksualne prirode

OBJEKTIV: Leo ima malo tendenciju da izigrava žrtvu i stalno peca reakcije žena.

MASTROJANI: Zar to nije nešto što muškarci uglavnom rade? **OBJEKTIV:** Jeste, ali to još nijesam vidjela u filmu čiji je scenario pisao i režirao muškarac.

MASTROJANI: Snaga filmova Nikole Parizera počiva na tome što je on duboko human režiser i što i te kako osjeća empatiju. Ali da, dogodila se vrlo zanimljiva situacija kada je producent sklapao budžet za film. Niko ga nije želio jer mu je autor muškarac. Na kraju je uspio da osigura svega milion i po umjesto pet koliko je bilo potrebno da se snimi. U stvari, producent je dodao pola miliona iz svog džepa, tako da smo došli do dva miliona budžeta.

To me je oduvijek nerviralo, čak i prije #MeToo pokreta. Radila

sam i sa ženama i s muškarcima; često mi postavljaju pitanje o tome da li im je pogled na teme drugačiji.

Stvar je u čovjeku. Postoje đubrad i dobri ljudi. Poznajem ja i žensko đubre. To što je autor žena ne znači da će napraviti bolji film o takvoj temi. Ako posjedujete pravo interesovanje za nešto, e onda možete o tome pričati, a ne po formuli „muškarci o muškarcima“ i „žene o ženama“. Radi se o senzitivnosti i sposobnosti da ogolite ljudsku dušu sa svim njenim paradoksima i kontradikcijama, osjećajem krivice, nedostatkom hrabrosti, ili suprotno tome – s velikom dozom odvažnosti. Ljudi su sada previše uplašeni od mogućnosti da će uraditi nešto pogrešno... I zato se nerado upuštaju u rizike.

OBJEKTIV: U filmu se takođe radi o gubitku, a pomenuli

ste oca... Kada izgubimo voljenu osobu, ne možemo da ne mislimo o njoj. Postoji li neki predmet koji mu je pripadao a za koji ste veoma vezani?

MASTROJANI: Maramice. Moj tata uvijek je imao platnene maramice; kad sam bila dijete bila sam zgađena time kada bi mi, kada bih bila prehladna, pružio jednu i rekao da izduvam nos. Vidite, platnene maramice nisu nešto što bacite u đubre. Moj otac bio je generacija 1924, znači to je bio dio njega. Imam, dakle, te maramice i nekoliko sitnica poput kutijica za pilule i slično. Tata jeste posjedovao lijepe stvari, ali ipak je bio porijeklom iz vrlo siromašne porodice i nikada nije postao materijalista. Čak bi se pojavio na filmskom setu s plastičnom kesom i nekoliko stvarčica, uključujući i sendvič.

Kao što znate po njegovim fotografijama, imao je osjećaj za stil, ali to nije bilo nešto što mu je bilo neophodno. Znači, ono što imam od njega su te maramice koje su veoma, veoma lične.

OBJEKTIV: Da li ste uživali igrajući ga u filmu „Marcello Mio“ (2024) Kristofa Onorea?

MASTROJANI: O, da! Prije nego što smo krenuli s snimanjem bila sam u fazonu da će mi projekat predstavljati veliko zadovoljstvo; nijesam razmišljala o tome da bi mogao da me povrijedi... Bila sam ubijeđena da će mi biti dobro. I onda uskočim u tu ulogu, ubacim se u tu himeru, a film se završi i postane javan. To je bilo jako bolno jer nijesam očekivala da će se iluzija materijalizovati u zbilju. Možete da na momenat vratite mrtve, da kopate po prošlosti, ali... uzalud.

POSSIBLE LOVE

DOBITNIK SREBRNOG LAVA – LI ČANG-DONGOVA DIVNOST
ALI I OŠTAR KOMENTAR O SOCIJALNOJ NEPRAVDI U JUŽNOJ KOREJI

POETIČNO OGLEDALO KONTRADIKCIJA

Pravila igre mnogo su suptilnija nego u satiri „No Other Choice“ Park Čan-vuka. Skrojena su po mjeri žrtvi koje padaju u klopke ko muve u teglu meda, gdje im je slatko ali i bezizlazno ukoliko ih neko ne izvadi iz slatke robije

Piše:
Marina D. RICHTER

Dobro je što **Li Čang-dong** daje sebi vremena da se lati filmskih projekata. Od 1997. snimio je sedam dugometražnih filmova, među njima i remek-delo „Burning“ (2018), psihološki triler rađen prema kratkoj priči **Harukija Murakamija**. Osam godina nakon niza osvojenih nagrada za ovaj moderni klasik, južnokorejski majstor javio se s još jednim imponirajućim autor-skim delom. U pitanju je „Possible Love“ koji je Srebrnim lavom nagradio venecijanski žiri s američkom glumicom **Megi Džilenhol** na čelu, te koji je pokupio i nagradu kritike FIPRESCI. Čekanje se zaista isplatilo. „Possible Love“ je tokom celog festivala važio za apsolutnog favorita uz doku-dramu „Naza“ **Juvala Abrahama** i **Rejčel Šor**, pa je lepota što su kući poneli nagrade.

RADNIČKA KLASA

U mudroj autorskoj analizi klasnih podela i eksploatacija radničke klase u Južnoj Koreji, odevene u ruho drame bračnih odnosa, Čang-dong potvrđuje poetsku veličinu koja može da se meri s popularnim književnim predlošcima prema kojima je snimio nekoliko prethodnih filmova. Radnja i podradnja su u

Vrijeme se ne osjeća, gluma vozi, radnja teče kao brzak

Dio filmske ekipe na Lidu

ODA ZAJEDNIŠTVU I EMPATIJU,
JUŽNOJ KOREJI

LJUDSKIH JA

Archivio Storico La Biennale di Venezia

skladnoj simbiozi. Ipak je koreanski režiser „diplomirao“ na temu komplikovanih muško-žen-
skih relacija, a nije mu strana ni
kritika korporativne gramzivo-
sti i manipulativnih metoda u
postizanju ličnih ciljeva.

U „Possible Love“, pravila igre
su suptilnija nego u britkoj žan-
rovskoj satiri „No Other Choice“
(2025) **Park Čan-vuka**. Skroje-
na su po meri žrtvi koje padaju
u klopke ko muve u teglu meda,
gde im je slatko ali i bezizlazno
ukoliko ih neko ne izvadi iz slat-
ke robije. To da li će ili neće, ne
želimo otkrivati.

Pravo je umeće film započeti
kompletnim upoznavanjem bi-
ografija glavnih junaka pre nego

što im se putevi ukrste, a da se
iz toga ne izrodi papazjanija. Li
Čeng-dong to radi odavno i tako
sklisko, da radnja teče ko brzak.
Vreme se ne oseća, gluma vozi
tom rekom ko u kajaku... Film-
ski pejzaži se upijaju i svaki zvuk
dopire do svesti.

Ovo je najzreliji Li Čang-dongov
film uz pomenuti moderni kla-
sik iz 2018. godine. Počevši od
naslova u kojem je ljubav pojam
koji se ne koristi u klasičnom
smislu, već je simbol za snove o
drugačijem životu, do vrlo izra-
ženog političkog tona koji se čita
između redova, „Possible Love“
je komentar o socijalnoj neprav-
di u Južnoj Koreji. Takođe je i oda
zajedništvu i empatiji, ali i poziv
na bolji „sluh“ za one kojima je
potrebna ljubav u širem smislu
te reči.

ŽED I GLAD

Čang-dong pozabavio se temom
koju smatra izuzetno bitnom, a
koja se tiče nezaštićenih prava
radničke klase. Šira javnost po-
stala je svesna toga tek nakon
brutalnog obračunavanja poli-
cije s radnicima fabrike automo-
bila „ssang yong“ koji su štrajko-
vali protiv masovnih otpuštanja
2009. godine.

Nakon opomene biblijskog ka-
raktera na ekranu „Ne pože-
li ništa tuđe“, film otvara scena
u kojoj se bračni par priprema
za sahranu jednog takvog rad-
nika u fabrici, koji je nakon što
je otpušten, oduzeo sebi život.
Na groblju će se pojaviti njegove
bivše kolege i prijatelji, ali i drugi
bračni par, za koji odmah znate
da ne pripada radničkom miljeu.
Miok (**Con Du-Jan**) je u braku
koji se ljulja još od kada je ma-
sovno otpuštanje radnika njenog
muža, takođe otpuštenog Ho-se-
oka (**Sul Kjong-gu**) oteralo u al-
koholizam. I kako to obično biva
kod Li Čeng-donga, istina nika-
da nije jednodimenzionalna, baš
kao i u pravom životu. S Ho-se-
okom uspostaviće se empatija

Archivio Storico La Biennale di Venezia

Archivio Storico La Biennale di Venezia

Kako i zašto se gazi po pravima radnika

onoga momenta kada čujemo i
shvatimo okolnosti koje su ga do-
vele tu gde jeste.

Negde duboko u tom čoveku po-
stoje sećanja o sreći, i ljubavnoj i
poslovnoj, i nekad se jave, ali ne
dovoljno snažno da bi ga izdigle
iz mračne rupe depresije. Miok
to trpi onoliko koliko je to mo-
guće, ali ne odustaje ni od njega
ni od tog braka, dok njihov ma-
loletni sin postaje sve introver-
tniji posmatrajući šta se u kući
dešava. Međutim, negde u tom
procesu tolerisanja situacije, Mi-
ok takođe počinje da poseže za
čашom i to sve češće i češće. Gle-
daoci će definitivno biti manje
gladni nego žedni gledajući „Po-
ssible Love“.

TUĐE JE SLADE

Međutim, istog trenutka kada
se elegantni mladi par – doku-
mentaristkinja Džedži (**Čo Jo-
ng-čang** iz remek-dela „Para-
site“ [2019] **Bong Džun-hoa**) i
biznismen Sangvu (**Zo In-Sung**)
približi Miok, ne baš iz sasvim
nesebičnih pobuda, u njoj se bu-
di iskra nade i čežnje za druga-
čijim životom. Ono što se rađa iz
ovog nejakog uparivanja je tan-
go lažnih odnosa iz čijeg perfor-
mansa svako izvlači ličnu korist
pod parolom prijateljstva.

Džedži, kao tipičan pripadnik
šampanjac-levice koja izvikuje
antiratne parole i drži predava-
nja o pravima radnika, želi da
snimi dokumentarni film o rad-
nicima koji su bili otpušteni ne-

koliko godina ranije. Dok se zbli-
žava s Miok, ona vidi lakši prolaz
do takozvanih „mrtvih“ (kako se
u filmu zovu svi otpušteni, dok
su „živi“ zadržali poslove), pa
ako treba i tako što će pozvati
nove „prijatelje“ u vilu muža na
obali da ih goste nekoliko dana.
Naravno, u istoj toj vili, pa i na-
trag u porodičnoj kući u gradu,
Džedži i Sangvu takođe gaze po
nečijim radničkim pravima, što
se u njihovoj svesti ne računa.

Čang-dong je odličan u postav-
ljanju te vrste ogledala, onog koji
razotkriva ljudske kontradikcije
čak i u najbanalnijim primeri-
ma. Svi ovde žele nešto što ne-
maju i što teško mogu da dobiju,
pa je to „tuđe“ tim i slađe, neko-
me materijalno, nekome fizički,
a nekome kombinovano. Ali sve
to nije dovoljno da se nekome za-
ista zavidi, jer u suštini, ovi ljudi
osećaju samo duboki prezir jed-
nog prema drugome, u paru.

To je tako, kao i s ljubavlju koja
ima mnogo značenja i načina na
koji se konzumira, pa tako naslov
filma postaje najbolji komentar
o svemu onome što se u njemu
dešava.

Tome nećemo moći ćete da po-
svedočite već 6. novembra kada
„Possible Love“ stiže na Netfliks.
No, ako budete imali mogućnost
da ga u oktobru pogledate u oda-
branim bioskopima, savet je da
to i učinite. Ovakva filmska poe-
zija mora se pogledati na što ve-
ćem ekranu...

A GOOD LITTLE SOLDIER

BRIZEOVE KORPORATIVNE IGRE BEZ GRANICA AFI

PRVOKLASNI VERBALI

Archivio Storico La Biennale di Venezia

Alba Rorvaher izuzetna kao šefica odjeljenja za ljudske resurse

Scott A Garfitt / Journal-News.com

Glumački tandem na crvenom tepihu na Lidu

Piše:

Marina D. RICHTER

Kada se **Stefan Brize** raže-sti, pa još dohvati miljenika **Vensana Lindona** da rasplamsa vatru u njegovim filmovima, na zemlji ne ostane ni travka. Setimo se samo njihove saradnje u takozvanoj „Radničkoj trilogiji“. U prvom delu „The Measure of a Man“ (2015), Lindon je nezaposleni sredovečni muškarac koji prolazi kroz niz nepotrebnih kurseva i poniženja na intervjuima za posao, samo da bi ga dublje zakucali u zemlju. Na kraju, uzima jedino što mu se nudi.

BAZEN AJKULA

„At War“ (2018) mu je u Kanu doneo nagradu za najboljeg glumca za ulogu šefa radničkog

PSOLUTNO ZASLUŽILE VENECIJANSKO PRIZNANJE ZA NAJBOLJI SCENARIO

NI GURMANLUK

Svi koji su ikad radili za bilo koji konglomerat prepoznaju to majmunisanje koje je u Evropu stiglo iz Amerike, najprije lažni entuzijazam i nedobrovoljno učestvovanje u grupnim razmjenama primjera iz života koji bi mogli da razmašu produktivnost

sindikata fabrike automobila u francuskom gradiću Aženu koji učestvuje u žučnim raspravama s menadžmentom. Lindon tu gazi pedalju ne bi li što vernije dočarao borbu za prava radnika, a jedanko odlučno parira mu **Martin Hauzer** u roli direktora nemačkog ogranka kompanije. U „Another World“, koji je 2021. lovio Zlatnog lava u Veneciji, Lindon je uskočio u kožu direktora francuske branše američkog konglomerata od kojeg se očekuje da napravi veliki profit tako što će otpustiti mnogo zaposlenih. Ovde se takođe zahuktava bitka koju pokušava da drži pod kontrolom nauštrb porodičnog života i zdravlja.

U novoj drami „A Good Little Soldier“ („Un bon petit soldat“), koja je njemu i koscenaristima **Korali Amedeo** i **Olivijeu Gorsu** donela nagradu za najbolji scenario u Veneciji – Brize je dao Lindonu novi izazov. Ovog puta stavio ga je na poziciju beskompromisnog direktora velikog osiguravajućeg društva koji saradnike konstantno seče verbalnom britvom. Takođe se ne usteže od toga da prekrši zakon o zaštiti prava zaposlenih ne bi li brojke nastavile da rastu.

U tome svetu nepodnošljivo kliničkog izgleda i jakih led-sijalica

uhvaćenih objektivom direktora fotografije **Antoana Heberlea**, nije Lindonov Arno taj koji film dovodi do kulminacije. Za to je ipak zadužena italijanska glumica **Alba Rorvahe** koja kao šefica odeljenja za ljudske resurse Karla Moreti pokušava da pliva u tom bazenu punom ajkula. Ona je „a good little soldier“, makar dok je ne upoznemo skroz naskroz.

POSLOVNA KLIMA

Sveža u firmi i predana poslu zbog kojeg potpuno zapušta supruga i sina školarca, Karla na početku entuzijastično igra korporativne igre. Motivacioni treninzi i neiskreno savetovanje o poboljšanju radne klime? Može se reći da su te i takve stvari ljudima na nižoj platnoj lestvici u najmanju ruku mrske.

Da bi dočarao ovakve momente, Brize je posegnuo za iskustvom osoba iz tog miljea koje nemaju glumačko iskustvo, ali koje odlično poznaju taj svet iznutra, pa je tako nepatvorena autentičnost garantovana. Svi koji su ikad radili za bilo koji konglomerat prepoznaju to majmunisanje koje je u Evropu stiglo iz Amerike, najpre lažni entuzijazam i nedobro-

voljno učestvovanje u grupnim razmenama primera iz života koji bi mogli da razmašu produktivnost.

Scenaristički gledano, „A Good Little Soldier“ je majstorluk prve lige; može se reći da je imao sreće što su ga dobili pravi ljudi i pretvorili u odličan film. Trezven, sveden scenski dizajn **Kristofa Dezankloa**, kao i konzervativni krojevi kostimografkinje **Kerolajn Spit**, podcrtavaju taj beživotni svet džinovskih kompanija. Sve je pod konac – bezlično i funkcionalno.

KARTA KOREKTNOSTI

Film otvara tutnjava benda The Ramones, tj. obrada **Armstrongovog** hita „What A Wonderful World“, čisto da se filmu doda malo ironije koja ionako, tokom 102 minuta, pršti ko sneg pod sankama Deda Mraza. Nedugo nakon tog moćnog „ajde da budemo srećni“ muzičkog uvoda, na platnu se pojavljuje trominutna reklama kojom velika osiguravajuća kompanija želi da privuče mladu kvalifikovanu radnu snagu.

Reklama igra na kartu inkluzivnosti, pa tu ima svega što se trenutno nalazi na listama za če-

kiranje podobnosti. Zbog toga je „kreativni“ tim koji ju je napravio i ubeđen da će imati prođu u šefovskoj etaži.

Dok se svi članovi stručnog tima foliraju da im se spot dopada, direktor Arno, vidno smoren od prve sekunde, glasno izgovara ono što je sada nemoguće reći glasno – голу istinu s logičnim argumentima. „Niko pametan ne želi da radi u firmi u kojoj bi morao da bude okružen ljudima sa specijalnim potrebama.“ On to kaže naglas, nepeganim jezikom, formulisano onako kako se više ne izražavamo čak ni ovde direktnim citatom.

Brize je dobar u raskrinkavanju ljudskog licemerja, pa je Karla mali dobar vojnici na poslu, a tiranin prema sinu čije samopouzdanje sistematski uništava. To je klasična doktor Džekil i mister Hajd polarnost koju Rorvahe dovodi do perfekcije u fluktuacijama raspoloženja i agiranja u profesionalnom i privatnom životu. Tu vrstu situacijski uslovljene podele ličnosti poznajemo privatno, mada uglavnom ne u takvim ekstremima.

Nakon nagrade u Veneciji i pozitivnim kritikama koje je pobrao, film „A Good Little Soldier“ ima odlične šanse za distribuciju van Francuske. Internacionalno etablirana glumačka imena i univerzalnosti teme pobrinuće se za to da stigne do najšire publike – i to sasvim zaslužen.

★★★★★

Vensan Lindon ponovo rasplamsava vatru

Piše:
Marija IVANOVIĆ-NIKIČEVIĆ

ĐERĐ PALFI ZA OBJEKTIV – JEDAN OD NAJNEO
LJUDIMA I FILMSKIM FASCINACIJAMA ZBOG KO

„STAR WARS“ M A MAKAVEJEV BR

Malo se što može uporediti s onim osjećajem iz formativnih godina, kad ti filmovi, muzika i knjige znače sve na svijetu, a onda otkriješ da za te neke čudačke stvari, koje ni u ludilu ne bi preporučio nekom drugom, taj neko već zna. I neka što zna, nego ih obožava istim intenzitetom. Zajebite svako drugo pobratimstvo pored tog bratimljenja... Ništa ne može povezati dva čudaka kao obožavanje najčudnijeg filma u svemiru. Za filmska kumstva, pobratimstva, zaricanja na vječnu ljubav i „živjeli su kao srećni prijatelji do kraja života“ moje i generacija uz koje sam odrastala, od popularnih stvari bio je najčešće kriv „The Lord of the Rings“. No, opskurniji, čudniji, manje poznati filmovi bratimili su nas najjače. Još se sjećam kruženja fleške s filmovima **Vlatka Gilića**... **Hodorovski** se podrazumijeva, naravno. Ali „Taxidermia“ (2006)? Nje se možda i najbistrije sjećam. Jer kad bi ti neko rekao da do koske obožava to čudo od bizarluka **Đerđa Palfija**, imao si samo dva izbora. Il' se pakuj i bježi glavom bez obzira – il' zovi svatove. Nema trećeg!

FORMATIVNA ČUDA

Sad vam je barem jasno kojem sam se filmu i susretu najviše radovala uoči početka 39. Filmskog festivala Herceg Novi – Montenegro film festivala. Koliko mi se samo pitanja razletjelo po glavi... Kakav je Palfi? Kakve filmove i režisere uopšte voli? Nije valjda da i uživo nije čudan, unikatan i inteligentan barem koliko i njegovi filmovi? Da li bi se svidio svim onima od kojih sam utekla ili nam zakazala svadbe i kumstva istog trena kad bi se pomenula „Taxidermia“? I, ne manje bitno, hoće li mu i novi film „Hen“ na Forte mare biti toliko dobar, da će se njime bratimiti ljudi na tvrđavi?

Da li se bar neko pobratimio nijesam saznala, ali mogu posvjedočiti da je reakcija bila sjajna, baš kao i Palfijev film. O „Hen“ je govorio kratko te noći na tvrđavi, pa ponovo sutra na konferenciji za medije u Dvorani „Park“. Tu mi je i dolijao, na veliku radost onog unutrašnjeg djeteta

Đerđ Palfi: Vjerujem da poslije Orbanovog pada može biti samo bolje

BIČNIJIH EVROPSKIH REŽISERA O KOKOŠKAMA,
KOJIH JE POŽELIO DA OKUPIRA VELIKO PLATNO

MI JE BAZA, PROJ JEDAN

Vuk Ilić / Filmski festival Herceg Novi

Kad sam prvi put gledao Lukasa u bioskopu imao sam 12 godina. Oduševio sam se. Znao sam da je to posao koji želim, sve što sam htio bilo je da pakujem ta predivna čuda za veliko platno. Tek kasnije su me pronašli Spielberg, Linč, Gilijam, Bunjuel

koje ga je smatralo jednim od *najsvojih* najčudnijih režisera. I još ga smatra, naravno.

Palfi je, dakle, (i dalje) moj „mađarski broj jedan“, a ispalo je da imamo istog No 1 iz Jugoslavije. No, prije njega i prije svih ostalih pitanja došao je, logično – **Dejvid Linč**. Majstor je srećan, kaže mi, što su ga filmovi velemajestora pronašli u pravo vrijeme... I kune se u to da je od toga šta gledate i koga volite mnogo bitnije vrijeme kada ste ga otkrili.

Palfi je, recimo, najvažnije filmove za lični i profesionalni razvoj pogledao u formativnom periodu, između 12. i 19. godine. Nećete vjerovati kad čujete zbog kojeg je filma odlučio da postane režiser...

- Baš me briga, reći ću. „Star Wars“ mi je baza. Kad sam ga prvi put gledao u bioskopu imao sam 12 godina. Oduševio sam se, oborio me s nogu. Tada sam znao da je to posao koji želim, sve što sam htio bilo je da pakujem ta predivna čuda za veliko platno. Poslije je došao **Spilberg**. Gledao sam „Jaws“ (1975) i „Duel“ (1971) misleći u sebi: „Aaaaa, kakav majstor!“ – kaže Palfi.

Poslije Spilberga došli su drugi majstori koji stilski, baš kao Linč, mnogo logičnije idu uz Palfija. Treći među jednakima – **Teri Gilijam**. „Brazil“ (1985) je gledao kad je imao 14. I ponovo ista misao: „Ovo je to što želim da radim!“

Četvrti uticaj, takođe očekivan – **Luis Bunjuel**. Pa, ne bi valjalo da je drugačije. Palfi je imao

18 kada je usisao njegovu filmografiju. Bio je zaintrigiran grotesknim načinom na koji se poigravao i rugao društvenim konvencijama.

A Jugoslavija? Odgovor već znam, jedva čekam da izgovori ime i mojeg favorita. Gledala sam Palfijev „Final Cut: Ladies and Gentlemen“ (2012), *mash up* film koji je sastavio od kadrova iz 450 drugih filmova. Sve ih je skinuo s torenta, a da bi izbje-gao tužbe zbog autorskih prava zaveo film kao edukativni materijal.

- Da, bog i penis završili su u „Final Cut“... **Dušan Makavejev** bio je i ostaće zauvijek moj jugoslovenski broj jedan. Ona scena s tipom koji jede bananu u Zapadnoj Njemačkoj, pa to ne može... Jedan od najmoćnijih simbola u istoriji filma – tvrdi Palfi.

MIGRANTSKA KRIZA

Ima i Palfi simbola koje treba da budu stvar istorije filma, ali otkle da krenem? Već u dugometražnom debiju „Hukkle“ (2002) sa sve starcem koji ne može da prestane da štucna – izbrisao je granicu između igranog i dokumentarnog. Za „Final Cut“ vam je barem otprilike jasno, ali jeste li gledali „Free Fall“ (2014) u kojem žena pada s vrha zgrade i, na putu do asfalta, prolazi sedam spratova i isto toliko priča o totalno različitim i bizarnim stanarima? *Crowdfunding* ga je spasio, a najbolje je ostario bunjuelovski dio u kojem **Marina Gera** sasvim naga, samo u cipelama i s tašnicom u ruci, šeta po prostoriji s četrdesetak ljudi...

Kasnije je Palfi mnogo lutao, ali i kad bi mašio – ostajao bi interesantan. „His Master’s Voice“ (2018) bio je inspirisan saj-faj velikanom Stanislavom Lemom, a u praksi je najviše zaličio na san koji je **Filip K. Dik** odsanjao... skrupčan u utrobi ovce? Odlutao je previše i s „Perpetuity“ (2021); tu distopiju na alkoholni pogon jedva je završio. Načeta je skoro deceniju ranije pod imenom „For Ever“...

A „Taxidermia“? O toj simbolici bolje da ne počinjem – zaginućemo, hvataće nas slana. Možda kasnije, sad moramo riječ-dvije i o Novom i filmu „Hen“.

Metafora o migrantskoj krizi i trafikingu predstavljena iz perspektive kokoške koja bježi s

Glavna heroína urnebesne žanrovske mućkalice „Hen“

farme i prolazi golgotu ne bi li ispunila sebi jedinu želju – da se ostvari kao majka? I dalje ne mogu da vjerujem koliko je „Hen“ bizaran, a istovremeno pitak, vedar, čak i *feel good* film... Bitno drugačiji od svega što je prethodno radio.

KONJSKE SUZE

Nemojte misliti da Palfi prije snimanja filma „Hen“ nije čuo za upozorenje američkog komičara **V. K. Fildsa** da na filmskom setu nikad ne treba raditi s djecom i životinjama. Čuo je sve. Samo ga nije briga. I baš ne vidi u čemu je problem.

- Djeca i životinje su, kao što znate, lijepak za pažnju, katalizatori velikih emocija. Pola posla je završeno čim ih smjestite u kadar. To možete da vidite i u „Hen“; čim film krene gledaoci odmah počnu da se povezuju s kokoškom i njenim načinom života – kaže Palfi.

Kao pravi problem, pak, vidi to što ljudi ne reaguju ni na sličan način na druge ljude. Da je odlu-

čio da prikaže imigrantsku krizu i trgovinu ljudima kroz njihove a ne kroz oči životinje – siguran je da bi se gledaoci mnogo manje povezali s likovima.

- Budite sigurni da migranti i žrtve trafikinga doživljavaju mnogo veće tragedije od kokoške kojoj svakog jutra uzmemo jaje iz gnijezda. Ipak, većina gledaoca mnogo više žali nju. Vrlo je to čudno i neobično – primjećuje režiser, navodeći kao dodatan primjer i ratne filmove u kojima strada stotine hiljada vojnika, ali publika ipak pusti suzu za... *nekim drugim*.

- Mnogo ljudi pogine ti na velikom platnu, ali suze krenu tek kad ubiješ konja. Ah, kakve li tragedije... Skoro da bih mogao da pomislim da su ljudi ipak ti koji ne vole ljude – smije se Palfi. Ako jesmo misleća bića, pita režiser, zašto se tako i ne ponašamo? Njegova kokoš u filmu više se ponaša kao čovjek nego mnogi ljudi. Zašto? Pa, jer je tako odabrala. Isto kao što i mnogi ljudi biraju da žive kao kokoši.

- Biti čovjek znači konstantno donositi odluke, a kokoške bije glas da su srećne upravo zbog toga što ne moraju da razmišljaju o teškim stvarima. Čini mi se da je mnogim ljudima lakše da budu srećni nego da misle, tj. da budu ljudi. U tom slučaju, ne bih rekao da su mnogo bolji od kokošaka – potencira Palfi.

A kako je znao da će publika voljeti kokošku? Svi na tvrđavi Forte mare, gdje je film dočeka crnogorsku premijeru u sklopu programa Mreže festivala jadranske regije, bili su oduševljeni s „Hen“. No, nije da su gledali film o životinji koja može da se pohvali visokim mjestom u hijerarhiji po kojoj je čovjek rangirao

Neočekivani srećni kraj dobija samo životinja, ne i ljudi

živa bića. Većina ljudi smatra ih glupim, prljavim, potrošnim, nebitnim...

Palfi kaže da je bio svjestan toga, te da je upravo taj izbor životinjske vrste iz čijeg će se ugla rasplesati priča o migraciji bio najveća kocka. Ipak, za takav stav ne krivi kokoške nego – ponovo ljude. Tvrdi da smo mi ti koji uporno od-

bijaju da vide i shvate živo biće ispred sebe... Zbog toga je i zadovoljan atmosferom i reakcijom na tvrđavi Forte mare. Smijeh je odzvanjao zidinama od prvog do posljednjeg kadra. „Hen“ se dopao gledaocima; čini mu se da su ukapirali i film i kokoš i cijelu foru.

- Kokoška je zapravo prelijepa životinja. Ma, prelijepa! Kao neka vrsta modernog dinosaurus, kao mini-ti reks koji hoda među nama. Zna i sami da kokoš i tiranosaurus imaju istog pretka; čini mi se da bi svi to vidjeli da se malo dublje zagledaju u kokoš ispred sebe – priča Palfi.

Nema tog majčinog sina koji može reći da se režiser i njegov tim nijesu zagledali u kokošju dušu snimajući „Hen“. Smije mi se i na to Palfi, ali samo da bi sasvim ozbiljno potcrtao da je svojoj kokoški, molim lijepo, prišao kao bilo kojoj (ljudskoj) glumici. Pažljivo, otvoreno, zainteresovano, studiozno. Tako da shvati ko je, kakva je, šta želi i što može da izvuce iz nje.

- Oduševio sam se onim što sam vidio. Otkrio sam da su kokoši fenomenalni lovci i veliki perfekcionalisti u preživljavanju. Imaju strogu hijerarhiju, tačno se zna ko je ispod koga. Kokošinjac im praktično funkcioniše kao država u malom, precizno su ustanovljena pravila o tome ko ključa, a ko je onaj koji je ključan – objašnjava režiser.

GRČKO ISKUSTVO

Stvarno je šteta što i kokoška ne može da daje intervju – baš me zanima da li bi i ona ovako hvalila Palfija. Vjerovatno ne, smije se režiser, a dok iskazuje divljenje

Mađarski režiser na predstavljanju filma u Dvorani „Park“

prema svojoj filmskoj divi i njenim plemkinjama, oči mu sijaju kao da je povezan s njima na nekom nivou koji je nevidljiv i nedostižan nama, običnim smrtnicima kojima uporno izmiče svata kokošja ljepota. Kao da ih „u dušu“ zna. Odmah sam morala da ga pitam da li je odrastao s njima ili barem provodio ljeta kod babe i đeda na nekoj farmi na kojoj je moralo biti kokošaka. Ma kakvi!

Gradski mangup, rodio se i podigao u Budimpešti; koke je gledao samo u hladnjačama mesara i supermarketu. S živim kokoškama je, dakle, prvi duži i dublji kontakt ostvario tek nakon što je otputovao u Grčku da snimi „Hen“. Odakle onda taj sjaj u očima?

- Kad sam bio dječak želio sam da budem biolog i da znam sve što se može znati o životinjama. Tek kasnije, negdje kad sam napunio 11-12 godina, otkrio sam filmove i poželio da se bavim režijom – objašnjava, a onaj njegov sjaj u očima objašnjava mi se između redova.

Pomenuli smo „Final Cut“; znate li vi koliko neko treba da bude posvećen da bi od fragmenata 450 filmova i serija napravio 85-minutni film koji ne da ima glavnu i rep, nego lagano radi kao divna, vanvremenska romansa? Odatle sjaj u očima – od te posvećenosti i strasti, od opsjednutosti i zaposjednutosti filmom, od fascinacije svim što je filmsko.

U Grčkoj je, inače, Palfi proveo godinu i po, zbog snimanja filma

„Hen“ tamo se preselio s cijelom porodicom. I s osam kokošaka! Čisto da znate, ako vam zatreba za neki (filmski) kviz, glavnu koku u „Hen“ odigralo je osam glumica italijanske sorte „leg-horn“. S filmskim divama nije imao problem, ali perje jeste le-tjelo kad su u pitanju klinici. Trebalo je privići se na novu zemlju, ljude, školu...

- Iako je bilo komplikovano, mislim da je ipak dobro što smo se preselili baš u tom periodu. Mađarska je tada potonula u najdublju diktaturu. Raspoloženje u zemlji bilo je užasno. Bilo je pravo vrijeme da napustimo žurku i pronađemo novog di-džeja – kaže Palfi.

KORISNI KOMPROMIS

Za „Hen“ je pokupio odlične kritike i reakcije, ali i poneku etiketu. Jedna od njih je „Chicken Run‘ za intelektualce“. Što Palfi misli o tome? Ponavlja naziv, pravi pazuju, baguje. Mislim da je ovo prvi put da ga vidim zbunjenog. Zemlja zove Đerđa... Evo ga, dolazi sebi, dobro je.

- Kritičarima je posao da prave etikete – pokušava da se izvadi, namiguje, smije se ponovo. I opet

uozbiljava. Jer stvarno nije imao namjeru da pravi „film za odbačene“, posebno ne za intelektualnu elitu.

- Ču, za intelektualce. Ako pod tim mislimo na misleća bića, onda da. Istina je da sam pravio „Hen“ za ljudska bića. Za najširu publiku. Kako je to ironično, stvarno... Pa ovo je prvi film koji sam snimio sa željom i idejom da svi, ama baš svi mogu da ga gledaju – čudi se Palfi. A postoji li neka važna lekcija ili istina o životu, umjetnosti, sopstvu – koju je saznao snimajući kokoši? Pa, ne bi rekao da je u pitanju baš lekcija-lekcija, ali kaže da jeste naučio nešto još važnije: kako da pobijedi sebe.

- Ovo je prvi put da sam pravio kompromise i da sam više razmišljao o publici nego o filmskom jeziku, stilu, svemu što želim da uradim na velikom platnu. I baš sam ponosan zbog toga što sam istrajavao u tome tokom cijelog procesa pisanja i snimanja, jer stvarno sam bio u problemu. Svi prethodni filmovi bili su mi toliko čudljivi, da mi je postalo preteško da bilo koga ubijedim da nijesam hodajući rizik i da ima smisla uložiti u ono što radim – priča Palfi.

I stvarno, u pravu je. „Hen“ jeste miks crne komedije i trilera snimljen iz kokošje perspektive, te napravljen upotrebom niza narativnih caka pokupljenih sa svih strana svijeta – od **Sofokla** do britkih majstora holivudskih filmova. Ipak, kako god okrenete, i dalje je Palfijev najnormalniji film. Pritom je i jedini koji ne da nema kraj što nije natopljen teškim cinizmom i nihilizmom – nego miriše na toplinu i nadu. Autor se slaže, uz napomenu da je to ipak srećni kraj za kokošku, ne i za nas, ljude. I da se sigurno nikad ne bismo ni sreli ovdje u Herceg Novom, niti bi imao tako jaku festivalsku turneju od Toronta, preko Sarajeva i Smedereva, do Tokija – da konačno nije odlučio da stavi publiku na prvo mjesto. I da zaista nije iskreno poželio da joj pruži malo nade, mnogo humora i jaku konekciju s posljednjom životinjom na Zemlji s kojom bi pomislili da se mogu povezati.

RADIKALNA IDEJA

A dobro, pitam ga, kad smo već dočekali i to čudo s njim i publikom, da li bi bilo previše očekivati da i Mađarska poslije **Or-**

banovog pada – stavi filmadžije poput Palfija na prvo mjesto? Možda ne baš toliko visoko, ali Palfi je uvjeren da svima u zemlji samo može da bude bolje nakon promjene vlasti.

- Živjeli smo u diktaturi 16 godina. Nijesam u pitanju samo ja, niko ništa nije mogao da snima. Novac, fondovi, filmske institucije, sve nam je bilo zarobljeno. „Hen“ sam, kao što znate, snimio u Grčkoj s njemačkim novcem. Kući nijesam dobio ništa, iako sam se prijavio – priča režiser. Presmiješno je: „Hen“ je režirao Mađar, napisali su ga Mađari, muzika, dreser životinja, čak i kokoške su iz Mađarske. Ipak, nije smio da ga nazove mađarskim filmom. Neće da može, jer Palfi nije pripadao „pravoj“ političkoj porodici.

- Stvarno mislim da stvari mogu da krenu samo nabolje, ali nikad ne znaš. Ko zna, možda se ispostavi da je državna kasa potpuno prazna. Kako god bilo, sve čemu mogu da se nadam jeste da kultura i film makar malo znače novoj vlasti – kaže Palfi.

Ideja za nove projekte mu sigurno ne fali. Šesnaest godina nije mogao da dobije novac kući, a sve vrijeme je pisao. Gdje naginju ti scenariji? Više ka humoru i vedrini filma „Hen“ ili ka njegovim radikalnijim vizit kartama poput debija „Hukkle“ (2002) ili remek-djela bizarnosti „Taxidermia“ (2006)?

- Imam jednu radikalnu ideju, pa trenutno pokušavam da dobijem novac iz Francuske. Francuzi su specijalci za radikalne filmove, ali nešto nijesam siguran, izgleda da je ovaj moj previše radikaln čak i za njih – priča smijući se.

HAKOVANI SISTEM

Palfi podsjeća da su se vremena promijenila, da je stvarnost, a uz nju i umjetnost zarobljena između dva ekstrema. S jedne strane su politička korektnost, woke i kultura otkazivanja, a s druge strane radikali, trampisti, teški konzervativci... Svi između, oni koji žele da se bave nekim svojim temama, daleko od njihovih diametralno suprotnih ideologija, bore se da nađu novac.

- Da li bi „Taxidermia“ danas dobila lov? Naravno da ne bi, mogao bih samo da sanjam o tome da sastavim budžet za film s

Vanja Berberović-Sušević

toliko spornog sadržaja. Previše nasilja i krvi, previše seksa, previše uvrnutosti, previše svega – kaže Palfi.

Da, „Taxidermia“ jeste previše. Bolesna je, odvratna, devijantna – i apsolutno vrijedna obožavanja. Morate imati jak stomak, što jes-jes, ali isplati se. Cinična, urnebesna do bola, „Taxidermia“ je priča o tri generacije muškaraca koji služe kao ogledala za izopačenja ljudske prirode, porodice, društva, čega sve ne. Đeda perverznojaka upoznajemo u mladosti u vojsci kako guzi mrtvu svinju zamišljajući debelu staricu – i to nije najgore što ćemo od njega vidjeti. Sin je već abnormalno gojazni tip koji se profesionalno bavi prejedanjem, tj. takmičenjima u jelu... a unuk je kost i koža – i strastveni balzamer, taksidermista.

Najjače od svega? Godine 2008. ta ista prebolesna i predevijantna „Taxidermia“ bila je mađarski kandidat za Oskara u kategoriji najboljeg međunarodnog filma. Razlog se, pak, ne tiče toliko umjetničkog kvaliteta ili političke (ne)podobnosti autora koliko činjenice da se filmovi u Mađarskoj nijesu snimali u tom periodu. Država je držala fondove zarobljenim tri godine, a Palfi je za to vrijeme snimao mnogo jeftinih filmova s prijateljima.

- Od osam filmova koje sam snimio, četiri su urađena bez budžeta. Nijedan ne bi bio gotov da nijesmo bili gerila, da nijesam imao ogromnu podršku i pomoć prijatelja. A sramota je to, užasno je tražiti uslugu bilo kome nakon što uspiješ da se domogneš velikih festivala. Svi misle da ti dobro ide, logično je da ti Kan i Venecija otvore vrata i omogućće lakše skupljanje novca, ali nije tako. Sramota je to bilo kome objašnjavati – ponavlja Palfi.

Veliki budžeti su, dakle, veliki problem, ali čvrsto vjeruje da se mogu pronaći prečice i cake da cjelokupni sistem finansiranja bude barem malo izvodljiviji. Ako njega pitate, najvažnije je da je publika i dalje željna dobrih, istinitih filmova.

Biće potrebno mnogo sreće, kaže Palfi, ali obećava da će pronaći način da hakuje sistem. Nadam se da hoće. Već me kopka ta ideja koja je previše radikalna čak i za Francuze. Do novog filma i festivala – zbogom, broju jedan! ■

imdb.com

imdb.com

imdb.com

Kadrovi iz bizarluka „Hukkle“, „Taxidermia“ i „Free Fall“

Piše:
Marko STOJILJKOVIĆ

Što morate da razlučite i po-
hvatate pre gledanja bio-
skopskog filma „Runner“,
koji je režirao **Skot Vo** („Need for
Speed“, 2014; „The Expendables
4“, 2023): ovo nije striming na-
slov „The Runner“ u kojem **Gal
Gadot** mora da trči kao **Tikve-
rova Lola (Franka Potente)**
dok joj neko preko telefona daje
zadatke i ucenjuje je kao u moru
drugih akcija. Takođe, „Runner“
nije ni **Rajtov** „The Running
Man“ (2025), a ni litvanski ro-
mantični triler „Runner“ (2021)
Andriusa Blaževičiusa u ko-
jem protagonistkinja, za razliku
od drugih filmskih Lolá, ne trči
da bi nekoga ulovila ili da bi po-
begla, već da raščisti emocional-
ne račune.
No, ako ste pomislili da se kod
Voa iza generičkog naslova krije
sasvim originalan akcioni film,
ipak ste se zeznuli.

KRIMINALKA I DIJETE

„Runner“ u suštini „čekira“ go-
milu žanrovskih klišeja, ne ma-
reći ni za originalnost, a ni za
logiku. Zapravo, jedina original-
nost tiče se naslova, budući da
u fokusu priče nemamo trkača,
nego potrčka, tj. kurira.
Njegovo ime je Henk Maloun

RUNNER

Kratki rezovi, bliski planovi, kamera iz ruke,
pojačavanje tona – ma, znate sve. Ovo je odličan
primjer savremenog akcionog filma u kojem se
jakim senzacijama maskira manjak vičnosti zanatu

(**Alan Ričson**, nabildovan skoro
kao bivši košarkaš **Karl Maloun**
koji je, interesantno, imao sličan
nadimak – Poštar); bivši je ame-
rički specijalac koji je splotom
okolnosti završio u Australiji gde
radi kao kurir i pokazuje nesva-
kidašnji interes za francuski
jezik i kuhinju. Iz solidno tem-
pirane karakterizacije otkriva-
mo zašto je tako. Naime, počeo
je da pije u Avganistanu, zbog
toga zeznuo brak s Monikom
(**Džeraldin Hejkvil**) i nije bio
tu za kći kada je umirala od leu-
kemije. Cela stvar s Francuskom
je zapravo pokušaj naknadnog
povezivanja s kćerkom koja je
bila velika obožavateljka crtača
„Ratatouille“ (2007) i kojoj je ži-
votna želja bila da poseti Pariz.
Dok obavlja kurirski posao,

Henk ponekad mo-
ra da pokupi
političara iz

razuzdanog provoda s prosti-
tutkama ili da postane deo bra-
korazvodne prepirke bogataša i
sponzoruše. Jednog dana, nakon
što obavi ta dva zadatka, uleće
mu naizgled jednostavan posao:
da pokupi avionsku isporuku
medicinskog materijala i dostavi
je na adresu. Prvo iznenađenje je
što taj paket dolazi „u paketu“ s
„medicinskim kurirom“, iritant-
no žovijalnim i brbljivim Benom
(**Oven Vilson**), a drugo je da se
adresa koju mu govori razlikuje
od one koju mu je dao šef.

U paketu je, naime, jetra koja
treba da bude transplantirana
teško bolesnoj devojčici Eli či-
ja majka Kejt (**Lejla Džordž**)
ima napade panike, nade i stra-
ha pred bolničkim osobljem.
Međutim, za jetru retke krv-
ne grupe je „zainteresovana“
još jedna strana: kolumbijski
kartel čija šefica Dona (**Ses-**

ilija Tusent) umire od raka, pa
njen sin Damian (**Rodrigo San-
toro**) i njegova vojska sačinjena
od lokalnih bajkerskih bandita
ne prezaju ni od čega kako bi joj
osigurali novi organ. I tako kreće
jurnjava, tučnjava i pucnjava po
raznim lokacijama Brizbejna i
obližnje Zlatne Obale...

KLASIČNI BALVAN

Koliko film može da „uradi“ gle-
daoce najviše zavisi od njihove
spособnosti da tolerišu scena-
rističke proizvoljnosti, izmišljot-
tine, gluposti i budalaštine. Neka
doza proizvoljnosti kada je reč o
verovatnoći događaja podrazu-
meva se za akcione filmove i čini
ih spektakularnim. Ovde je to ko-
incidencija da imamo troje lju-
di „zlatne krvi“ (neutralnog Rh
faktora) – pokojnika i dva kan-
didata za transplantaciju, kao i
jedan od retkih organa koji odras-
la osoba može da donira detetu.
S druge strane, kako to da kolum-
bijski karteli, ako su tako moćni,
nemaju opremljenu bolnicu, već
operišu u skladištu bajkerskog
bara? Kako nemaju pristup cr-
nom tržištu organa, ako već mo-
gu da potkupe ili ucene bilo koga
bilo gde bilo kada? Kako ne mo-
gu kandidata prvo da kidnapuju,
pa da ga ubiju taman pred opera-
ciju, naročito ako već imaju ote-
tog ili potkupljenog doktora na
svom platnom spisku? Zašto njih-
ov „prestolonaslednik“ govori
portugalskim umesto španskim
jezikom, kad već njegova majka
izdaje komande na španskom?
Nešto od toga je, slažemo se, bi-
lo potrebno za nategnutu kon-
strukciju fabule, a ostalo je, pak,
dubioza iz koje scenaristi **Majls
Habli** i **Tomi Vajt** i ne pokuša-
vaju da se izvade.

Režijski, „Runner“ je primer
savremenog akcionog filma u
kojem se jakim senzacijama
maskira manjak vičnosti zana-
tu. Kratki rezovi, bliski planovi,
kamera iz ruke, pojačavanje tona
– ma, znate sve... Glumački, pak,
Alana Ričsona treba da prihva-
timo kao onog jakog, stamenog
i ćutljivog tipa, ali svejedno više
deluje kao klasični balvan, dok
njegovo uparivanje s rođenim
komičarem Ovenom Vilsonom
ima šarma, ali nedovoljno da bi
se „žvaka za mozak“ pretvorila
u akciju koja se gleda netre-
mice.

★ ★ ★ ★ ★

Alan Ričson i Oven Vilson, ne tako srećan akcijski spoj

BY ANY MEANS

Piše:
Marko STOJILJKOVIĆ

Možda neće zvučati kao iznenađenje, ali i policija je često prinuđena da igra prljavo i da sarađuje s kriminalcima ne bi li došla glave mnogo većim njuškama. Uostalom, stvarni slučaji **Džejsa „Vajtija“ Baldžera** je, zajedno s hongkonškom trilogijom „Infernal Affairs“, poslužio kao inspiracija **Martinu Skorzezu** za „The Departed“ (2006). Među tim saradničkim njuškama našao se i mafijaški snagator i hladnokrvni ubica **Gregori Skarpa**, jedan od protagonista filma „By Any Means“ („Po svakom cenu“) u režiji **Elegansa Bretona**.

METODE MUČENJA

Sa Skarpom (**Mark Volberg**) na zadatku film i počinje. Godina je 1964, a negde u saveznoj državi Misisipi bele aktiviste za građanska prava Afroamerikanaca oteo je Kju kluks klan. Nedugo potom FBI šalje Skarpu tamo dole ne bi li razrešio slučaj, što i čini provenim gangsterskim metodama prebijanja, mučenja i zastrašivanja.

Dve godine kasnije, afroamerički FBI agent **Vejn Strajder (Jahja Abdul-Matin Drugi)** vraća se sa suprugom **Alison (Nikol Behari)** iz Čikaga u rodni Hetisburg u Misisipiju, ali lokalni šef **Mur (Dejvid Stratern)** stavlja ga u arhiv ne bi li ga sakrio od javnosti.

Spremaju se izbori, pa lokalni afroamerički preduzetnik **Vernon Damer (Đankarlo Esposito)** obećava da će pomoći svakom glasaču iste boje kože koji nema novca da plati taksu za upis u birački spisak. To se nikako ne sviđa lokalnom ogranku Klana čiji vođa **Sem Bauers (Itan Embri)** organizuje napad na njegovu kuću.

Federalci, nemoćni da sami rasvetle slučaj zbog toga što svedoci ne žele da govore, u pomoć zovu Skarpu, a Strajdera zadužuju da mu bude pratilac i partner u istrazi. Evidentna je razlika u načinu rada između njih dvojice: Strajder veruje u red i zakon čak

theposterdb.com

Abdul-Matin pristojan kao FBI detektiv, Volberg djeluje kao karikatura

i kada ga zbog boje kože niko ne uzima ozbiljno, a Skarpa samo u grubu silu na granici psihopatije i možda u osvetu. Mogu li oni, tako loše upareni, sprovesti istragu na mestu gde još vlada rasistički nastrojani Klan?

NEUJEDNAČEN TON

Kod Bretona i njegovog scenariste **Saše Pena („Creed II“, Stiven Kejpel Džunior, 2018)** nije teško prepoznati žanrovske obrasce doku-drama i proceduralnih trileru o rasizmu, te „drugarske“ akcione komedije s policajcima u centru zbivanja, čak i elemente filma ceste.

Sve to znamo iz brojnih drugih filmova, od klasika poput „In the Heat of the Night“ (**Norman Džuison, 1967**), „48 Hrs.“ (**Volter Hil, 1982**) i „Mississippi Burning“ (**Alan Parker, 1988**), pa do mlađih naslova „Training Day“ (**An-toan Fuka, 2001**) i „Green Book“ (**Piter Fareli, 2018**), da pomenemo samo neke od njih. Čak i saundtrek **Terensa Blanšarda**, koji varira od melanholično-refleksivnih „detektivskih“ deoni-

Ovo nije ni ozbiljna ni efektna triler-drama o rasizmu, a pritom se iz ove pojednostavljene slike svijeta može izvući moralno sumnjiv zaključak da su osveta i pravda ista stvar

ca na saksofonu do dominantnih bubnjeva i udaraljki za akcione scene, deluje kao da smo ga čuli previše puta do sada.

Problem je u tome što ni scenarista ni reditelj nikada ne uspevaju da sve te žanrove pomire i uspostave odgovarajući ton. Njihovi likovi lišili su glumce bilo kakve slobode alternativne interpretacije. Abdul-Matin je pristojan i ozbiljan kao afroamerički policajac bez šansi da nešto promeni igrajući po pravilima, a Mark Volberg sa sve perikom, veštačkim nosom i čačalicom u ustima – deluje kao karikatura.

Kao ozbiljna triler-drama o rasizmu i borbi protiv nejednakosti, „By Any Means“ nije dovoljno efektan film, a pritom se iz njegove pojednostavljene slike sveta može izvući moralno sumnjiv zaključak da su osveta i pravda ista stvar. Opet, za akciju ima previše hoda, a nije iskorišćen ni potencijal za komediju loše sklopljenog dvojca istražitelja.

Film naprosto ne funkcioniše, ali štos je da bi, da je rađen u nekom drugom ključu, taj materijal možda i poslužio svrsi. Recimo, ovakvu priču, posebno ako je istinita kao što autori na kraju podvlače, mogli bismo da zamislimo kao *bleksploataciju* sedamdesetih godina prošlog veka, kao čistu *buddy* komediju osamdesetih ili, pak, kao serioznu društveno-angažovanu triler-dramu i moralnu devedesetih kada se na taj način pristupalo borbi protiv rasizma. Ovakvo, utisak je da „By Any Means“ kasni 30 do 50 godina, da je zalutao u bioskope i da mu je mesto u beskonačnoj rotaciji na kablovskim TV kanalima.

★★★★★

Piše:
Davor PAVLOVIĆ

LAST SEEN AUSTRALIJANCI USPJEŠNO ZANEMARUJU PRA

DAR ZA TV SLADO

Australija posljednjih godina proizvodi izvrsne primjere daleko kompleksnijih trilera nego što smo inače navikli. Samo ove godine uživali smo u „Treasure and Dirt“ i „The Killings at Parrish Station“ s **Mijom Vasikovski**, a uskoro dolazi i „Dustfall“ s **Anom Torv**. Sve ove priče karakteriše vrlo dojmjljiva atmosfera, stvorena suvoćom pustinskih krajolika i/li tamom protagonista.

Zvuči kao opšte mjesto? Da, ali Australijanci ipak uspijevaju da pronađu ton koji ih čini prepoznatljivima. To ovih dana demonstriraju i u šestodjelnoj seriji „Last Seen“, čije su četiri epizode već dostupne na servisu Apple TV+.

DUHOVI PROŠLOSTI

Radnja serije, koja je zasnovana na književnom djelu „The Dispatcher“ američkog pisca **Rajana Dejvida Jana**, preseljena je iz Sjedinjenih Država u Australiju, a rezultat je jedan od zasigurno najnapetijih trilera koje smo vidjeli ove godine.

Početna premisa djeluje tradicionalno dok nas uvodi u priču o Ijanu Ridliju (**Patrik Bramal** iz potcijenjene poslastice „Collin from Accounts“), dispečeru hitne pomoći i ocu čija je kćerka nestala prije 11 godina. Njegov brak s Debi Mekguir (**Džesika Vren**) bio je napet zbog različitih načina na koje su se nosili s nestankom svoje Megi (**Stivi Denton**). Otac se uvijek nadao da će je pronaći i nastavio je da prati svaki trag koji bi mu se našao na putu, iako je policijska istraga udarila u zid, ne nudeći više nikakvu nadu.

U međuvremenu, majka se distancirala od trajne tuge koja je okružila Ijana, te zasnovala novu porodicu s policajcem Bilom Mekrakenom (**Bert Labonte**). Otkriće posmrtnih ostataka djevojke u šumi, za koju je moguće da je imala godina koliko i Megi u trenutku nestanka, ponovo rasplamsava napetost među njima. Otuden od sina tinejdžera Dina (**Tobajas Muhafajdin**), jedinog koji je možda vidio lice osobe koja je odvela njegovu sestru, Ijan je prikazan kao otac opsjednut pronalaženjem istine,

Patrik Bramal u delikatnoj i intenzivnoj ulozi oca opsjednuto nestankom kćerke

posebno kada primi poziv u hitnoj pomoći od mlade žene koju prepozna kao svoju kćerku. Priče o nestanku ili otmici djece inherentno su emocionalno teške, a kreator serije **Kris Mrksa** takođe čini temu teškom, ali bez manipulisanja, s obrtima i zapletima dobro raspoređenim, iako su svi gledaoci vjerovatno već negdje vidjeli skoro sve njih. U prvoj i drugoj epizodi, događaji se smjenjuju naizgled vrtoglavom brzinom, te uspostavlja napetost koja traje. Iako je istraga o Meginom nestanku u prvom planu, ona to nije, jer priča radikalno mijenja smjer počevši od treće epizode, nudeći razmišljanje o samom konceptu porodice i njenom značaju.

Perspektiva se takođe proširuje uvođenjem nekoliko važnih sporednih likova unutar izolovanog porodičnog okruženja, poput lokalca Henrija Rida (**Brendan Kovel**), njegove supruge Dže-

Ovdje nema kompromisa, niti neprekidnog bombardovanja preokretima i neočekivanim zapletima. Napetost se gradi polako, puzeći... A snagu crpi iz trauma i psihologije izmučenog protagonista u izvršnoj izvedbi Patrika Bramala

ne (**Maksin Pik**) i kćerke Sare (**Kloi Džan Lords**). S Ijanom su povezani preko Henrijevog brata Donalda Rida (**Danijel Henšol**) koji mu je prijatelj. Ostalo treba da otkrijete sami...

TEŠKO ISKUŠENJE

Nakon četiri epizode, priča se otvara sloj po sloj, otkrivajući sve više i više aspekata. Megin nestanak, potraga za njom i prvi veći obrt ipak se ne mogu nazvati temeljnom zagonetkom. Režiser **Kristijan Švohov** i njegov tim akcentovali su ambivalentne likove čije motivacije izgledaju

razumljivo čak i kada su njihovi postupci za duboku osudu. Informacije se doziraju i pažljivo otkrivaju, napetost ne popušta ni na jednu jedinu sekundu... Režiser stalno mijenja perspektivu gledaocima, otkrivajući nove tajne dok se igra pretpostavkama o tome što se stvarno dogodilo. Obrti i mehanizam na kojem počiva napetost u seriji „Last Seen“, pak, ne proizvode se kao kod **Harlana Kobena**. Ovdje nasilje povremeno može da postane prilično brutalno, ali najveća snaga serije leži u načinu na koji nas neprestano prisiljava da

VILA ŽANRA U JEDNOM OD NAJNAPETIJIH TRILERA GODINE

KUSCE

Australijski krajolik je vješto integrisan i mnogo je više od materijala za savršene turističke razglednice. Tipične slike iz zabačenosti odmah mogu da se povežu sa žanrom, a beskrajna prostranstva crvene zemlje su potpuno odsutna. Umjesto toga, kamera se kreće između okeana i šume.

Ijan je prvenstveno povezan s okeanom koji mu čak i predstavlja svojevrsno utočište, dok Henri živi dalje u unutrašnjosti, izolovan drvećem, sve dok se dva svijeta ne sudare. Aspekti poput ovih pokazuju pedantnost, posvećenu pažnju detaljima, promišljeni trud bez kojeg bi ova serija vjerovatno bila samo još jedan generički triler. Prisutne su živahne boje bez nepotrebnih filtera, široki kadrovi bez nepotrebnih dijaloga, besprekoran rad kamere i tradicionalna montaža, a radnja pruža pravi emocionalni udarac. Epizode su duge, ali nijedna scena ni na trenutak ne djeluje previše razvučeno.

NESAVRŠENI RODITELJI

Seriya čiji autor ne igra isključivo na izgradnju napetosti, već promišljeno i dubinski radi na putovanjima likova, mora imati jake protagoniste. „Last Seen“ predstavlja dvije vrlo različite očinske figure u izrazito različitim situacijama, pa je studija karaktera jaka. Fokus je prvenstveno na muškarcima, bilo da se radi o dvojici očeva ili o Ijanovom sponzoru Donaldu, koji mu pomaže da se kloni alkohola. Ijan i Henri su nesavršeni roditelji koji prihvataju posljedice svojih djela, čak i ako uzrokuju kolateralne žrtve. Oni nijesu okarakterisani samo svojim postupcima, već i okruženjima u kojima žive.

Slomljeni, ali nepopustljivi otac Patrik Bramal glumi Ijana u složenoj, delikatnoj i intenzivnoj ulozi, rastrganog između boli i opsesije, između patnje za kćerkom i nemogućnosti da se oslobodi prošlosti. Njegova gluma je složena, dijelom i zbog toga što je izgrađena isključivo na slušanje dok je lik zauzet odgovaranjem na pozive u dispečerskom centru, pa su reakcije na ono što čuje jednako važne kao i dijalozi. Kovel je mračan kao Henri – stalno odaje utisak kao da nešto kri-

apple.com

apple.com

apple.com

Protagonisti priče koja i te kako nagrađuje strpljive gledaoce

je, ali ne na misteriozan način. S druge strane, Kloie Džan Lords je apsolutno otkriće i zaista je teško povjerovati da ova ocharavajuća mlada glumica u usponu nije imala prethodnog iskustva. Ovaj Eplov skriveni dragulj neće biti naveden uz „Silo“ ili „Slow Horses“, ali ako kvalitet nakon četiri epizode ne padne, ovo bi mogao da bude jedan od najboljih TV trilera godine, rame uz rame s „Furios“. Možda je potrebno malo strpljenja kako bi se shvatilo pravo značenje priče i kako se različite

radnje uklapaju u cjelokupni narativ, ali „Last Seen“ je serija čiji autor definitivno ima hrabrosti da kaže „ne“ kompromisima. On nas ne bombarduje stalnim preokretima i neočekivanim zapletima, već gradi sporogoreću napetost, u potpunosti utemeljenu na traumi i psihologiji izmučenog protagoniste, izvrsnog Patrika Bramala. „Last Seen“ je atipičan proizvod; daleko je od klasičnih striming trilera i nagrađuje strpljenje gledaoca vrhunskim pisanjem.

★★★★★

preispitujemo motive svih likova. Uprkos obrtima, „Last Seen“ nije triler čiji autor cilja na velika iznenađenja: misterija se rješava prilično rano, već u trećoj epizodi dok se narativna struktura gradi oko prošlih događaja.

Nije da je kreator serije „Last Seen“ iskulirao baš sve uobičajene elemente žanrovske formule, ali tako nije ošteti suštinu koja svakako počiva na dvosmislenim likovima i njihovim ličnim situacijama. Švohov vjeruje gledaocima da imaju kapaciteta da tolerišu tu njegovu ideju o izbjegavanju jednostavnog prikaza dobra protiv zla. Scenaristi su uspjeli da stvore uzročno-posljedični lanac koji ne ostavlja mjesta za cjepidlačenje oko događaja. Ove slučajnosti su prirodne i dobro objašnjene. Do te mjere, da dobijamo i nekoliko dragulja poput finala druge epizode. Taj savršeni vrhunac zapravo i sažima ključnu fazu priče.

Piše:
Stojan STAMENIĆ

THE DEPARTED

PRIČA O GANGSTERU KOJI JE INSPIRISAN

MAČKA ULOVILA

Bioskopski mrak i tip koji gleda **Skorsezeov** „The Departed“ (2006); FBI ga traži, o tome smo saznati mogli samo zato jer je zapisano u doušničkom izvještaju. Neko je dojavio. Taj Frenk Kostelo, kojeg **Džek Nikolson** u filmu igra, gangster je nad svim gangsterskim njuškama Bostona... Njegov lik – to je taj tip što sjedi u bioskopskoj publici.

Stvarnost je luđa od filma. Bio je na vrhu liste američkih bjegunaca; zvao se **Vajti Bulger**... Skorseze je bio izričit – Frenk Kostelo nije njegov direktan portret. Za Skorsezea je bio nešto mnogo korisnije i bolje... Dokaz da Vajti Bulger može da postoji.

POPUCALI ŠAVOVI

U svijetu filma „The Departed“ policija i mafija toliko dugo razmjenjuju doušnike, da na kraju više niko ne zna ko radi za koga. Ko pije, a ko plaća. U stvarnom Bostonu Vajtija Bulgera, problem je bio mnogo gori: ko za koga radi, to od jednog momenta nijesu znali ni oni koji su djelovali za FBI.

Emocionalna osa: i dvije decenije nakon premijere (26. septembar 2006. u Njujorku), „The Departed“ pamtimo kao priču o ljudima koji toliko dugo glume nekog drugog... da zaborave ko su.

Sjećate se najvećih antijunaka Skorsezeovih filmova? Recimo, **Trevisa Bikla** („Taxi Driver“, 1976) ili **Džejka Lamote** („Raging Bull“, 1980)? Većinom žive tragično ciničnim životom jer pokušavaju da postanu nešto što misle da mogu biti i što suštinski jesu – a nijesu. U „The Departed“ je to mnogo gore i još ciničnije: slika života glavnih likova, za sve koji ih okružuju, totalna je suprotnost onoga što zaista jesu. Bili (**Leonardo Dikaprio**) je policajac koji mora da izgleda kao kriminalac. Kolin (**Met Dejmon**) je kriminalac koji mora da izgleda kao policajac. Zato „The Departed“, naravno, nije film o tome ko će (prvi) da otkrije „krticu“, nego o tome koliko čovjek može da živi kao neko drugi... Prije nego što počne da puca po šavovima.

Dikaprio je svog Bilija opisao skoro savršeno: „To je osoba koja

Vrzino kolo policajaca i kriminalaca koji to (ni)jesu

O KRIMI-BISER MARTINA SKORSEZE

DOUŠNIKA

U zidovima stana pronađeno je 822.000 dolara i 30 komada oružja... Nikolsonova scena sama se piše. Na suđenju 2013. Vajti je optužen za 19, osuđen za 11 ubistava. Ekstremno brutalan gangster. I starac koji bi lagano mogao da klekne pred bolesnom životinjom na ulici

stalno, 24 sata dnevno, proživljava napad panike". Stisnuta vilica, oči koje stalno traže izlaz, rame na koja strepe od klopke i čekaju udarac. Glas spušten u grubom, niskom registru. Cijeli je Bili gard i takav je savršen. Nije on tajni agent, policajac na doušničkom zadatku, nego osoba kojoj je to „undercover“ postalo zdravstveno stanje. Dijagnoza.

LAŽNI OTAC

Najtužnija stvar u filmu: Bili nema gdje da se vrati. „The Departed“ nije priča u kojoj posao završiš, skineš masku i opet si svoj. Skorseze tu opciju ukida; odveć predug doušnički život čini Bilija previše sumnjivim policiji, a policijska prošlost bi ga među gangsterima ubila. Jedini koji znaju šta je on zapravo – samim tim su ugroženi. I to je to strašno „The Departed“ pitanje: ako više niko ne može da potvrdi ko si – jesi li više taj čovjek koji misliš da si? Egzistencijalni horor – do kostiju.

Frenk Kostelo u filmu nije samo gangster; nešto je poput oca. Samo „poput“, ili bolje – Frenk je lažni otac. Kolina Salivena (Dejmon) uzima pod svoje još u dječastvu; oblikuje ga, finansira, o njemu brine... I to samo da bi „proizveo“ mladića koji će mu jednog dana služiti unutar policije.

Kinan (**Martin Šin**) je sasvim drugačiji: o Biliju istinski brine. Stvaran odnos oca i sina. Zato Dejmonov Kolin, kao rezultat tog „lažnog oca“, suštinski i nije osoba; već samo prazna, impotentna, doušnička ljuštura. I zato se Dikaprijevom Biliju, stvarnom,

životnom, dešava tragedija – onda kada Kinana više nema. Jer u tom momentu nestaje jedini čovjek koji zna ko je on zapravo. Shvatate li u kojoj se mjeri surov „The Departed“?

Samo mali detalj, prije nego što se vratimo Frenku Kostelu i Nikolsonu. Sjećate li se priče da je „The Departed“, nakon osvojenih Oskara, „samo rimejk filma iz Hong Konga“? Možda ste baš zbog njega i pogledali sjajnu trilogiju „Infernal Affairs“ **Endrua Laua** i **Alana Maka**, s genijalnim **Tonijem Longom** u glavnoj roli? Istim onim glumcem iz „Chungking Express“ (1994), „In the Mood For Love“ (2000) i „2046“ (2004) i **Vong Kar-vaja**... Dakle, s tipom kojeg mirne duše nazivamo najvećim glumcem našeg vremena...?

HOLIVUDSKI VIC

Ostavite po strani sve te potcjenjivačke komentare o „The Departed“ – jer Skorseze nije gledao „Infernal Affairs“. Zapravo, pogledao je trilogiju tek nakon što je završio „The Departed“. Sve što je imao za priču u Bostonu bilo je to što je čuo da se dešava u azijskom hitu: jedan policajac je ubačeni gangster, a jedan krimos je policajac na tajnom zadatku. Shvatite još jednu ironiju: Skorseze je prvi, predugo i nepravredno čekani Oskar za najbolju režiju dobio... za rimejk. Koji to suštinski nije; zna to svako ko je gledao oba filma... Ali džaba, uviđek će pisati „rimejk“.

Kao nekakav skorsezeovski vic: Holivud decenijama neće da mu uruči Oskara za najličnije filmove, a onda mu ga konačno servi-

ra za priču koju je smislio neko drugi... Ali koju je Marti toliko preoblikovao, da na kraju izgleda kao da je cijelog života pripadala njemu. Pa mu je opet ne priznaju, nego „rimejk“.

I još: Frenka Kostela trebalo je da glumi **Al Paćino**. Odustao je, pa se u jednačini našao Nikolson. Skorsezeu je tražio samo dozvolu da potpuno otkači. Ono, da bude totalno nepredvidljiv. Kada se potegne pištolj u jednoj jedinoj sceni, u kojoj se gleda s Dikaprijom oči u oči – to je Nikolson sve improvizovao. Dikaprio se, kaže, tu živ usrao – jer niko nikakav pištolj nije pominjao. Nije znao ni Skorseze.

BRAT POLITIČARA

A ko je bio stvarni Vajti Bulgar, dame i gospodo, u „priči o tome kako dobro i zlo nose maske jedno drugog“ (**Rodžer Ibert**, ko bi drugi to tako lijepo i kratko sročio)? Vajti, zanimljiviji od Frenka Kostela: gangster i doušnik onih koji su morali da ga uhapsu. Jedan od najmoćnijih krimosa Južnog Bostona koji je istovremeno godinama davao informacije FBI agentima. O, naročito o italijanskoj mafiji! Dakle, onaj veliki obrt u „The Departed“, da Kostelo radi za FBI...! To nije samo scenaristička bomba.

Za Vajtija, FBI nije bio samo neprijatelj, već i prijatelj, tj. nešto što mu je dalo prednost u odnosu na konkurenciju. Drugim riječima: pomagao je agentima da unište mafiju – i tako uklanjao sopstvenu konkurenciju u podzemlju!

Veza među „federalcima“ bio mu je agent **Džon Koneli**, a sistem je postao toliko kompromitovan – da je krimos koji je trebalo da bude samo izvor informacija, na kraju dobio sredstvo da ojača. Što je „La Cosa Nostra“ u Bostonu, okolini i cijeloj Novoj Engleskoj slabila... To je Vajtijev Vinter Hil klan postajao moćniji.

E, da. **Vilijam**, Vajtijev rođeni brat, bio je jedan od najmoćnijih političara savezne države Massachusetts! Čudi vas nešto tu...? Još o Vajtiju: prije nego što je postao mafijaški bos, bio je pljačkaš banaka. Uhvaćen je, osuđen, proveo je devet godina u federalnim zatvorima. Čak i u Alkatrazu. Na slobodu je izašao 1965. godine – i tek onda je krenula velika doušnička priča.

A najluđe je krenulo 1995. kada je saznao da mu se sprema hapšenje. Agent Džon Koneli upozorio ga je da bježi, piše to u zvaničnim FBI izvještajima! Imao je lufta da nestane; pobjegao je neposredno prije optužnice. Od 1999. godine, na čuvenoj FBI listi deset najtraženijih bjegunaca – i Vajti Bulger!

MISICA ISLANDA

Sad može i crnohumorni dio: Bulger i gospoda mu **Ketrin Greg** su godinama živjeli kao **Čarli** i **Kerrol Gasko**. Povučeni stari par u Santa Monici. Od svih mjesta, na najljepšem pacifičkom dijelu Los Andelesa! U istom iznajmljenom stanu, približno 15 godina. Dok je trajala međunarodna potjera – lik im je pred nosom bio, penzos koji gleda televiziju i gali na pacifičkoj plaži.

I kako je pao bjegunac-gangster-doušnik? Pa, zbog mačke. Ne zbog istrage. Vajti i Ketrin godinama su brinuli o tigrastoj mački ispred zgrade. Vodili je veterinaru. Imali čak i njenu fotografiju na zidu. Zbog nje ih je zapamtila komšinica **Ana Bjornsdotir**. Nekadašnja Mis Islanda! I godinama kasnije, na Islandu, gledajući dokumentarac o najslavnijim bjeguncima – vidjela, prepoznala poznato lice... I pozvala FBI.

Bulger je, na kraju i pred sudom, rezimirao apsurd sopstvenog života: „Mačka je ta koja je uspjela da me ulovi“. Nijesu ga pronašli agenti. Nije ga izdao mafijaš, nije ga odala ljubavnica... Poslije 16 godina bjekstva, Vajtija je indirektno koštala slobode ljubav prema uličnoj mački.

U zidovima stana pronađeno je 822.000 dolara i 30 komada oružja... Nikolsonova scena koja se sama piše. Na suđenju 2013. Vajti je optužen za 19, osuđen za 11 ubistava. Ekstremno brutalan gangster. I starac koji bi lagano mogao da klekne pred bolesnom uličnom mačkom.

Svojih 16 godina bjekstva Vajti je nazvao „16 godina medenog mjeseca“. Kažu da je pred policijom i tužiocima jedino bio bijesan kada je saznao da su i Ketrin uhapsili. Zbog pomaganja u bjekstvu. Napravio je tada baš onakvu scenu... Kao Nikolson u „The Departed“. Kada se naljuti zbog tijela pronađenog u močvari, a krenu prvi taktovi „Shipping Up to Boston“. Lud film i jednako lud život. To moraš osjetiti. ■

Piše:
Stojan STAMENIĆ

VELIKAN AMERIČKE ILUSTRACIJE 20. VIJEKA – ROĐEN I

TRI OBALE REJA

Kamena kuća uz sjenovitu obalu, a iznad okomite stijene na samom kraju zaliva; preko puta silni vijekovi kotorskih zidina. I dječak koji je volio da crta toliko, da ga očeve batine, tu u Muu, nijesu mogle zaustaviti. Prije nego što će postati jedan od ključnih američkih ilustratora 20. vijeka!

Prvo je za njega to bio Jadran. Onda Pacifik, pa Atlantik. Ako bi život mogao da se uhvati kao široki pogled s tri obale – biografija **Reja Prohaske** tražila bi takvu mapu.

• • •

Početak, faktografski. Rođen 1901, u onoj kući uz more, u Muu kod Kotora, kao **Gracia Josef Prohaska**. Osam godina kasnije porodica seli preko okeana, u San Francisko. Njegov će otac, obučar, austrougarski oficir čeških korijena koji je dugo tražio mir i ostvarenje u tišini kotorskog zaliva, otvoriti radnju u Sanset Distriktu. Opet, blizu obale. U zalivu jednako jedinstvene, drugačije ljepote. Samo što dječak iz Boke više ne gleda Jadran, nego Pacifik.

Otac baš i nije planirao da mu sin postane umjetnik. Nikako. Znamo da je Gracija majka u tišini i potaji ohrabivala, a strogi otac pokušavao da tu ideju izbi je iz njega. Bukvalno, batinom i kaišem. Znamo za sve to iz zvanične biografije Udruženja američkih ilustratora, a njemu je Rej Prohaska mnogo bitna referenca. Pa, u tom svijetu nešto kao MVP, dobitnik Zlatne lopte, sve u jednom u jednoj epohi.

Naravno, djela bolje od svega svjedoče: vaspitne metode očeve imigrantske brige i strogoće nijesu uspjele. Prohaska već kao tinejdžer pohađa „San Francisco School of Fine Arts“, a ljeta provodi u žestokom radu, u kam-povima drvosječa, u drugačijoj ljepoti, među vrhovima Sjevera Nevade. I tamo, uz slikarstvo, pronalazi još jednu veliku životnu opsesiju: ribolov.

Dvadesete su godine lutanja. Kao komercijalni umjetnik i ilustrator radi po Americi i Kanadi; od 1921. do 1929. vodi uspješan *art service* u Čikagu. Pazite, razviti

Rej Prohaska: Zvali su ga „Norman Rokvel s obale“

Bio je tamo kad se proširio jaz između „ozbiljne“ umjetnosti i komercijalne ilustracije. Tada je učinio nešto što mnogim vrhunskim ilustratorima nije polazilo za rukom: prešao je granicu. Ma, Vorhol prije Vorhola

u to vrijeme ilustratorski, uglavnom reklamni biznis – pakleno težak posao. Posvećenost, promišljaj, jedinstven talenat, mjera – sve iz tog uspjeha isijava. A onda, 1930. nakon najveće od svih ekonomskih kriza Amerike, odlazi u Njujork. I tu priča dječaka iz Mua prerasta u veliku američku karijeru!

Tridesetih Rej Prohaska postaje jedan od traženih ilustratora

zlatnog doba američkih magazina. Radovima mu se zore: *The Saturday Evening Post*, *Collier's*, *Good Housekeeping*, *McCall's*, *Redbook*, *Woman's Home Companion*, *Ladies' Home Journal*... Vjerujte, u doba kada je riječ „magazin“ značila nešto mnogo važnije, progresivnije – nije mala stvar. Tada, prije masovne televizije, veliki magazini bili su jedan od glavnih prozora kroz

koje je Amerika gledala samu sebe. A među ljudima koji su joj crtali taj odraz... Eto ga mladić, blistavi talenat, rođen u malom bokeljskom mjestu.

• • •

Radio je, naravno, slavne reklame. Među njima i ilustracije za „Whitman's Chocolates“ tokom Drugog svjetskog rata (mnogo

KRAJ KOTORA, A UGLAVNOM NEPOZNAT U CRNOJ GORI

PROHASKE

dobro, nešto između reklame i ratne propagande), a njegove slike stizale su i na naslovne stranice. Za The Saturday Evening Post uradio je, recimo, čuvenu naslovnicu „Woman Driving Hay Wagon“ iz avgusta ratne 1943. godine. Bio je prepoznatljivo ime profesije koja je tada proizvodila zvijezde.

Ipak, Prohaska nije želio da ostane samo čovjek koji lijepo crta tuđe priče. U njujorškom „10th Street Studios“ družio se s umjetnicima poput braće **Rafaela i Mozesa Sojera, Aleksandra Bruka i Filipa Gastona**. Bio je tamo baš tada kada se jaz između „ozbiljne“ umjetnosti i komercijalne ilustracije širio, a apstraktni ekspresionizam počinjao da mijenja pravila američke umjetnosti. E, Prohaska je tada učinio nešto što mnogim vrhunskim ilustratorima nije pošlo za rukom: prešao je granicu. Nastavio je da radi za masovne magazine, ali je istovremeno stekao priznanje i kao slikar. Ma, **Vorhol** prije Vorhola!

Onda ga je, na neki način, ponovo pronašla voda. Početkom četrdesetih sve više vremena provodi na Ist Endu Long Ajlanda. Atlantska obala, blizu Njujorka. Sa suprugom **Kerolajm Pirson** vezuje život za Ist Hempton. Počinje da se bavi surfkastingom, prati lokalne ribara i uči da „čita“ okean – ptice, površinu vode, pokrete koji odaju gdje se nalazi riba.

Ribari i komšije postaju modeli za ilustracije. Tako i dobija nadimak: „**Norman Rokvel** s obale“! Naravno, Rokvel je već bio sinonim za svakodnevnu Ameriku, a Prohaska je stvarna lica oko sebe pretvarao u prizore koje će gledati čitaoci širom zemlje...

Njegova kuća u Amagansetu, na samom kraju Long Ajlanda, imala je još bolju priču. Bila je nekađanski dom umjetničke škole, s velikim ateljeom i krovnim prozorom. Prije nego što je Prohaska preuzeo stambeni dio, koristila

ga je **Pegi Gugenhajm**. Kroz taj prostor prolazili su u oba perioda i **Henri Miler** i **Maks Ernst** (!), dok su među redovnijim gostima bili **Lorens Vejl, Žan Elioti** i **Lionel Abel**. Rejova putanja je već gotovo bezobrazno filmska: Muo, obučarska radnja u San Francisku, drvosječe na Sierra Nevadi, Menhetn – pa kuća kroz koju prolazi avangardni svijet Pegi Gugenhajm!

I baš u tim godinama nastaje drugi Prohaska. Kada ne radi ilustracije, slika obalu. U početku realistično: stijene, plitke bazene poslije oseke, naplavljeno drvo, ono što more ostavi za sobom... Potom sve slobodnije. Slike postaju apstraktnije, ritmičnije, bliže osjećaju kretanja nego pukom prizoru. Ribolov postaje dio njegovog likovnog jezika.

• • •

Važno: da ta veza s Bokom nije naknadno izmišljena romantika, dokazuje divan trag. U julu 1947. magazin „Eskvajer“ posvećuje mu tekst i umjetnički portfolio. Naslov profila **Roberta Ulriha Godsoa** nije „američki slikar Rej Prohaska“, niti „njujorški ilustrator“. Glasi: „Poetic Seal From Mulo: Ray Prohaska“. A ispod piše da inspiraciju crpi iz mora, naplavljenog drveta, kostiju i drugih elementarnih stvari. Gotovo četiri decenije nakon

Velikan ostvaren i u slikarstvu

wikimedia.org

Slavni poster urađen tokom Drugog svjetskog rata

odlaska iz Boke, Muo je u naslovu Reju važne američke priče. Priznanja su u međuvremenu stizala, bivala sve ozbiljnija... „Hallmark Award“ (1949), „Audubon Medal“ (1954), Grumbaherova prva nagrada (1958), „John Marin Memorial Award“ (1962), pa zlatna medalja Udruženja ilustratora Amerike (1963)... Bio je i predsjednik tog slavnog njujorškog udruženja, a 1972. stigla je najveća institucionalna potvrda: primljen je u njihovu Kuću slavnih. Prvi član te Kuće slavnih 1958. – bio je upravo Norman Rokvel.

• • •

Predavao je u školi „Art Students League of New York“, potom bio umjetnik-rezident na univerzitetima Vašington i Li, pa prvom polovinom sedamdesetih na čuvenom Vejk Forest koledžu. Objavio je i knjigu „A Basic Course in Design: Introduction to Drawing and Painting“. Lijepe li pravde: čovjek kojem je otac pokušavao da zabrani umjetnost

završio je, dakle, učeći druge kako da crtaju i slikaju.

Premинуo je 7. oktobra 1981. u Springsu, Ist Hempton, s 80. A 14 godina kasnije Njujork Tajms naširoko pisaće o izložbi posvećenoj njemu i njegovom moru... Jer, kad se uklone nagrade, magazinske naslovnice, Gugenhajm, profesorska mjesta i Kuća slavnih – ostaje ona jednostavna mapa s početka.

Prva obala bila je Boka. Kuća uz Jadran u kojoj je rođen dječak Gracia Josef. Druga je bila Kalifornija. Pacifik kraj kog je odrastao, najljepši zaliv San Franciska, mjesto gdje je naučio da slika i shvatio da će, uprkos očevoj želji, ipak biti umjetnik. Treća – Long Ajlend. Atlantik uz koji je pecao, slikao, postao „lokalni Norman Rokvel“ i dočekao kraj života.

Tri vidika Reja Prohaske. I između njih 80 godina neobičnog puta: od Mua do samog vrha američke ilustracije. A samo je more, za ono dijete iz Boke, obučarskog sina, moglo biti konačni horizont. ■

BONOBO

DISTANCE IN STATIC

Elektronska muzika može da bude ozbiljna kora od banane: čim postane dovoljno lijepa i elegantna, da je puštaju po dizajnerskim hotelima... Tu se već javlja opasnost da završi kao zvučna tapeta pored recepcije.

Sajmon Grin, britanski genijalac i di-džej iz Brajtona Bonobo, već četvrt vijeka efikasno izbjegava tu zamku. I novi album „Distance in Static“ opet zvuči dovoljno fino i za penthaus, ali srećom – ima i dovoljno nemira i tenzije, da vam ne dozvoli da mirno pijete koktel.

Četiri po godine nakon izuzetne ploče „Fragments“, maestro elektronske muzike iznova gradi palatu od muzike negdje između kluba i dnevne sobe... Samo što je ovog puta geografija još luđa.

Album je nastajao između Los Angelesa gdje već dugo živi, Tokija i Londona... a dobar dio na Brouken Erou, kalifornijskom ranču rok ikone Nila Janga! Kroz 14 pjesama vihorno prolaze engleski, urdu i japanski jezik, pa stari iranski semplovi i tradicionalni kineski guzheng nalik citaru. Jasno vam je: Bonobo je ponio pasoš i nije štedio stranice.

„Cycles“ odmah dokazuje staru majstoriju dok ritam suptilno raste, a „Drift“ već vraća Sajmona plesnom podijumu, bez mrve agresije. Njegov bit vam nikad ne zapovijeda „Igraj!“,

samo vam nakon tri minuta štosno i šmekerski podvuče da ste već počeli.

Grin je još bolji kada pusti druge glasove u svoj fino uređeni svijet. Arudž Aftab u „Fire on the Water“ lebdi preko slučajno nastale gitarske petlje, kao duh koji je zalutao na after. Džoj

Kruks pruža toplinu pjesmi „Always on Your Side“; Nikol Miglis od „Talk to Me“ pravi elegantnu noćnu hipnozu... Dok tandem londonske indi-rokerke Nilifer Janje i Sajmona Grina u „Youth's Fountain“ djeluje toliko prirodno, da samo pomislite koliko bi samo s njom dobro zvučali neki bitni momenti iz njegove karijere. Najveća vrlina ploče „Distance in Static“ ujedno je – i njena mala mana. Grin je toliko siguran u sopstveni zvuk da rijetko rizikuje totalni sudar. Sve je precizno, raskošno producirano, ukusno odmjerenost... Pa povremeno poželite pjesmu koja će razbiti čaše u tom lijepom hotelu.

Opet, završnica s Ičiko Aobom i Kanako Jamamoto ponovo otvara prozore. „Equinoctial“ i „Mercury“ pretvaraju posljednje minute u bestežinsko stanje... I lijepo objašnjavaju gdje je Bonobo sada: između čovjeka i mašine, kluba i meditacije, blizine i distance. Nije to revolucija; više je luksuzno podešavanje gravitacije u ličnom spejs-šatlu.

S. S.

amazon.com

ERYKAH BADU & THE ALCHEMIST

BEFORE THE WORLD BLOWS

Kao da je negdje 2010. samo izletjela do trafike – i evo je, Kopravo se vratila. Bez pravog albuma cijelih 16 godina? Za Eriku Badu to nije diskografska pauza; prije će biti da je malo duži, životni međučin.

Žena koja je uvijek bila slavljena zbog upornog odbijanja da živi po tuđem satu teško da će sada paničiti zbog kalendara. „Before the World Blows“, zajednička ploča s hip-hop genijalcem The Alchemist, zato i ne cilja da zvuči kao veliki povratak.

Napolju je, naravno, svijet dovoljno poludio da njih dvoje imaju materijala. The Alchemist joj prostire karakteristični tepih od prašnjavog hip-ho-

pa, soul semplova, džez i noćne izmaglice... Samo da bi Erika tu hodala bosa. Pa pjevala, repovala, mrmljala, zavodila, pomalo i filozofirala. I da, na mahove pričala stvari koje bi u drugom slučaju zahtijevale intervenciju porodice. Kod nje, naravno, zvuče sasvim logično i s mjerom.

Igra za strpljive: već sedmominutna „Echos“ upozorava da ovdje niko neće juriti refren. „I Just Play A Part“ je mračna i

zavodljiva, a „Witch Doctor“ spaja okultno, magiju i medij-sku paranoju!

„Next 2 U“ pravi možda najljepši trik albuma: The Alchemist ponovo koristi osnovu svog instant klasika „The Realest“, samo što pogana njujorška prijetnja kod Badu postaje ljubavna pjesma. Isti asfalt, samo drugo stanje svijesti.

Najbolji momenti stižu onda kada kosmička Erika siđe među obične smrtnike. „Love Me Not“ je seksi, smiješan i pomalo blesav momenat; „To The Moon (Plan C)“, sa Stivom Lejsijem nježno pretvara mladalačku romansu u mnogo ozbiljniju životnu matematiku. A Thundercat u „They Ain't You“ donosi sočan i poseban bas koji praktično ima sopstveni pasoš! Za kraj, džez božanstvo Kamasi Vošington saksofonom obavlja „Black Box“, Erikinu tiradu o telefonima, dopaminu i digitalnom zatvoru u kom živimo.

Nije ovdje, ipak, baš sve ni zlato. Makaze su mogle da rade na više mjesta, ali peglati ovakav album bilo bi kao tražiti od Erike da konačno bude pristojna i po tuđim pravilima skrojena. Pa je „Before the World Blows“ čudački, zadimljen, duhovit i namjerno „raskliman“ album dvoje (već!) veterana koji odbijaju da zvuče muzejski. Ako svijet zaista treba da eksplodira, Erika Badu je makar stigla da napravi plej listu za posljednji sat.

S. S.

amazon.com

LABORATORIJA IDEJA

Britanska metropola ponovo je centralna pozornica kreativnosti, inovacija i hrabrih ideja. Taj status vratio joj je London Design Festival (LDF), manifestacija koja više od dvije decenije potvrđuje da je britanska prijestonica ujedno i jedan od najvažnijih svjetskih centara dizajna.

Na 24. izdanju festivala okupili su se dizajneri, arhitekte, umjetnici, proizvođači, kreativci i ljubitelji umjetnosti iz svih dijelova svijeta, pretvarajući grad u otvorenu laboratoriju savremenih ideja.

Osnovan 2003. kako bi dao zamah londonskoj kreativnoj sceni i povezo je s međunarodnom publikom, LDF je prerastao u jedan od najvažnijih svjetskih događaja posvećenih dizajnu, okupljajući stotine izložbi, instalacija, radionica i stručnih diskusija raspoređenih širom grada.

U fokusu ovogodišnjeg programa bile su teme identiteta, zanatstva, tehnologije i zajednice. Među najzapaženijim projektima istakao se „The Point of Unity and Soul“, instalacija savremene svjetlosne i medijske umjetno-

London Design Festival više od dvije decenije potvrđuje da je britanska prijestonica ujedno i jedan od najvažnijih svjetskih centara dizajna

sti smještena u Katedrali Svetog Pavla. Festival je tako nastavio praksu pretvaranja popularnih londonskih prostora u pozornicu za inovativne umjetničke intervencije.

Veliku pažnju privukao je i projekat „The Power of Sound“, koji dotiče istraživanje veze između zvuka, tehnologije i ljudskog iskustva kroz rad poznatih stvaralaca **Maksa Kupera i Krisa Votsona**. U doba kada se dizajn sve manje posmatra isključivo kao vizuelna disciplina, ovakvi projekti podsjećaju da su zvuk, svjetlost i prostor podjednako važni elementi oblikovanja iskustva.

Ovogodišnji festival posebnu pažnju posvetio je i zanatstvu kroz teme poput „The Future of Tra-

londondesignfestival.com

Dio transformativne postavke „The Future of Tradition“

dition“ i „Connecting Cultures“ istražujući kako se tradicionalne vještine mogu očuvati i transformisati kroz nove tehnologije

i međunarodnu saradnju. Važan dio programa bio je i „Global Design Forum“, platforma za razgovore i debate koja okuplja vodeće svjetske mislioce iz oblasti dizajna, arhitekture, umjetnosti i tehnologije.

Nazivi panela poput „Shared Ecologies“, „Civic Futures“, „Activating Objects“ i „Shared Intelligence“ jasno ukazuju na smjer kretanja savremenog dizajna. U fokusu više nije samo stvaranje lijepih predmeta, već i rješavanje složenih društvenih i ekoloških izazova.

Festival uvijek odaje priznanje pojedincima koji pomjeraju granice discipline, pa su se među ovogodišnjim dobitnicima priznanja za životno djelo „London Design Medal“ našli ser **Kristofer Frejling**, britanski profesor poznat po studijama popularne kulture, te modni dizajner **Džonatan Anderson**.

Leila MURSELJEVIĆ

londondesignfestival.com

Veliku pažnju privukao projekat „The Power of Sound“

POSTPAID

Back
to
School

COPY PASTE

Ista mama!

TELEFONI

Već od 1 € mjesečno

Pretplata 10 €

m:tel

Imate prijatelje!

www.mtel.me

info line: 1600